

Barn och digital ekonomi

En enkätstudie om högstadieelever och vardagsekonomi

Albin Golalic & Fanny Tengvall

Institutionen för data-
och systemvetenskap

Examensarbete 15 hp

Data- och systemvetenskap

Kandidatprogram i ekonomi och IT (180 hp)

Vårterminen 2020

Handledare: Patrik Hernwall

English title: Children and digital economy



Stockholms
universitet

Abstract

In parallel with the continued development of digitalization, it becomes increasingly important to possess basic economic knowledge in order to make wise economic decisions. At the same time, there is a lack of knowledge about how students in grades 8-9 understand basic private economic principles. The problem this study addresses is the lack of knowledge about how students in grades 8-9 understand the basic private economic principles; value, resource, time and risk. The study's question is: *How do children in grades 8-9 understand private economic principles in the digital context they themselves are a part of?*

The study is both quantitative and qualitative where a study-specific questionnaire has been answered by students in grades 8-9. The questionnaire contains multiple-choice questions of quantitative data and open-ended questions that generate qualitative data. Data has been analyzed at group level and a thematic analysis has been done on respondents free text responses. Quantitative data shows that students have a great interest in economics, but the majority of students say they learn a little about economics in school. Qualitative data shows that the majority of students can describe why physical and digital products cost what they cost, and that they can link the value of the products to the price. Students can prioritize between different resources on good grounds. They take active positions in the choice of using or saving a resource for reward at a later date. The students show a calculated risk taking in financial decisions. Conclusions drawn are that the students demonstrated reasoning, priorities and knowledge have a basis in the private economic principles value, resource, time and risk. It is mainly on the basis of their own experiences and contexts that the students express and understand these principles. At the intersection between them, students can make independent personal economic decisions. Furthermore, there is a hypothetical connection between the majority of students feeling that they learn a little about economics in school and the small space of teaching hours the subject is given in home and consumer knowledge.

Key words

Private economic principles, value, resource, time, risk, digitalization, digital context, economics, grades 8-9, thematic analysis

Sammanfattning

Parallellt med digitaliseringens fortsatta utveckling så blir det alltmer viktigt att besitta grundläggande ekonomikunskaper för att kunna fatta kloka ekonomiska beslut. Samtidigt finns det en okunskap om hur elever i årskurs 8-9 förstår grundläggande privatekonomiska principer. Det problem som denna studie adresserar är den bristfälliga kunskap om hur elever i årskurs 8-9 förstår de grundläggande privatekonomiska principerna; värde, resurs, tid och risk. Studiens frågeställning är: *Hur förstår barn i årskurs 8-9 privatekonomiska principer i det digitala sammanhang de själva är en del av?*

Studien är både kvantitativ och kvalitativ där ett studiespecifikt frågeformulär har besvarats av elever i årskurs 8-9. Frågeformuläret innehåller flervalsfrågor av kvantitativ data och frågor med öppna svarsalternativ som genererar kvalitativa data. Data har analyserats på gruppnivå och en tematisk analys har gjorts på respondenternas fria textsvar. Kvantitativa data visar på att eleverna har ett stort intresse för ekonomi, men majoriteten av eleverna säger sig lära lite om ekonomi i skolan. Kvalitativa data visar att majoriteten av eleverna kan beskriva varför fysiska och digitala produkter kostar vad de kostar, samt att de kan koppla produkternas värde till priset. Eleverna kan prioritera mellan olika resurser på goda grunder. De gör aktiva ställningstaganden i valet av att bruka eller att spara en resurs för belöning vid senare tillfälle. Eleverna visar på ett kalkylerat risktagande vid ekonomiska beslut. Slutsatser som dras är att elevernas påvisade resonemang, prioriteringar och kunskaper har en grund i de privatekonomiska principerna värde, resurs, tid och risk. Det är främst med utgångspunkt i egna erfarenheter och sammanhang som eleverna ger uttryck för samt förstår dessa principer. I skärningspunkten mellan dem kan eleverna fatta självständiga privatekonomiska beslut. Det finns vidare ett hypotetiskt samband mellan att majoriteten av eleverna upplever att de lär sig lite om ekonomi i skolan och det lilla utrymmet undervisningstimmar ämnet ges inom hem- och konsumentkunskap.

Nyckelord

Privatekonomiska principer, värde, resurs, tid, risk, digitalisering, digitala sammanhang, ekonomi, årskurs 8-9, tematisk analys

Synopsis

Bakgrund

Samtidens barn växer upp i en värld där digitaliseringen speglar mycket av ens vardag. Parallellt med digitaliseringens fortsatta utveckling så blir det också alltmer viktigt att besitta grundläggande ekonomikunskaper för att kunna fatta kloka ekonomiska beslut. Det går inte att specifikt peka ut någon ensam som bär ett ansvar för att högstadieelever ska vara ekonomiskt utbildade, men i läroplanen står det att skolan själv har satt upp mål och riktlinjer för ekonomiundervisning i kursen hem- och konsumentkunskap. Denna studie ingår i det forskningsområde som vid Data- och systemvetenskap (DSV) benämns som *Teknikstött lärande* där digitala miljöer studeras.

Problem

Det problem som denna studie adresserar är den bristfälliga kunskapen om hur elever i årskurs 8-9 förstår de grundläggande privatekonomiska principerna; värde, resurs, tid och risk. Studien är viktig då den kartlägger och presenterar elevernas kunskaper om de privatekonomiska principerna.

Frågeställning

Hur förstår barn i årskurs 8-9 privatekonomiska principer i det digitala sammanhang de själva är en del i? Vardagen består av många direkta och indirekta ekonomiska beslut samtidigt som dagens ungdomar har ökade ekonomiska resurser som medför ökade insatser och risker. Trots skolans undervisning så anger unga vuxna att de besitter en begränsad ekonomisk kompetens. Studien kartlägger elevernas kunskaper om de privatekonomiska principerna värde, resurs, tid och risk och hur dem utifrån sin individuella kunskap och det givna sammanhanget tar ställning i privatekonomiska beslut.

Metod

Forskningsstrategin för studien baseras på tvärsnittsstudier. Alla insamlade data i studien kommer från ett studiespecifikt frågeformulär som skickats till två lärare i ett HKK-forum som vidarebefordrat det till sina elever, samt en lärare som skickat ut det till sina klasser i årskurs 8 och 9. Studien är både kvantitativ och kvalitativ då frågeformuläret har genererat både kvantitativa och kvalitativa data. Frågeformuläret är uppdelat i sex frågor med fasta svarsalternativ samt fyra olika avslutande scenarier för öppna svarsalternativ. Dessa scenarier berör elevernas förmågor att förstå de privatekonomiska

principerna resurs, tid, värde och risk. Respondenternas förståelser analyseras genom en tematisk analys med inslag av både induktiv och deduktiv form.

Resultat

80 respondenter har besvarat frågeformuläret. Mer än hälften av eleverna lär sig lite om ekonomi i skolan och motsvarande del uppgav att de lär sig mycket om ekonomi i hemmet. Intresset för ekonomi i sig är relativt stort hos eleverna och majoriteten av eleverna har en grundläggande förståelse för värde, resurs, tid och risk i vardagliga sammanhang.

Diskussion

Då studien omfattar 80 respondenter av alla årskurs 8-9 elever i Sverige så är resultatet inte generaliserbart. Validiteten och reliabiliteten för studien anses vara relativt hög. Studiens resultat kan ta stöd i tidigare forskning som visat på liknande resultat. Vidare visar resultatet på att elever upplever att de lär sig lite om ekonomi i skolan, studiens bidrag kan därför vara till nytta vid eventuell utformning eller utveckling av läroplanen i hem- och konsumentkunskap för årskurs 7-9.

Tack

Albin och Fanny vill rikta ett stort tack till handledare Patrik Hernwall vid Institutionen för data- och systemvetenskap, Stockholms Universitet, som under hela uppsatsskrivandet har agerat handledare och stöd.

Innehåll

1	Introduktion.....	0
1.1	Bakgrund	0
1.2	Problemformulering	1
1.3	Frågeställning	1
1.4	Avgränsningar	1
2	Fördjupad bakgrund	2
2.1	Centrala begrepp.....	2
2.1.1	Värde.....	2
2.1.2	Resurs	2
2.1.3	Tid	2
2.1.4	Risk.....	2
2.1.5	Ekonomi	3
2.1.6	Digitalisering	3
2.1.7	Digitala verktyg	3
2.2	Tidigare forskning.....	3
2.2.1	Undervisning av privatekonomi i skolan idag	3
2.2.2	Barn som kompetenta individer och dagens konsumtionskultur	4
2.2.3	Värde, resurs, tid och risk.....	5
2.2.4	Digitaliseringen och dess ökade privatekonomiska funktioner.....	5
2.2.5	Bristande finansiella och privatekonomiska förmågor	6
2.2.6	Konsekvenser av bristande finansiella och privatekonomiska förmågor	7
3	Metod.....	9
3.1	Val av forskningsstrategi.....	9
3.2	Val av forskningsmetod	10
3.3	Val av datainsamlingsmetod	10
3.4	Alternativa strategi- och metodval	11
3.5	Urval av respondenter	11
3.6	Konstruktion av frågeformulär	12
3.7	Genomförande	13
3.8	Analysmetod.....	13
3.8.1	Kodning.....	14
3.8.2	Tematisk analys.....	14
3.9	Validitet, reliabilitet och generalisering	15
3.10	Etiska aspekter	16
4	Resultat	18

4.1	Kvantitativ data.....	18
4.1.1	Bakgrundsbeskrivning av respondenter	18
4.2	Tematisk analys av elevernas förståelse för de privatekonomiska principerna värde, resurs, tid och risk	22
4.2.1	Teman, subteman, koder.....	23
4.2.2	Värde.....	24
4.2.3	Resurs	25
4.2.4	Tid	26
4.2.5	Risk	28
5	Slutsatser och diskussion	29
5.1	Slutsats	29
5.2	Studiens begränsningar	31
5.2.1	Validitet, reliabilitet och generalisering	31
5.2.2	Förslag på vidare forskning	33
	Referenser	34
	Bilaga A – Frågeformuläret	39

Figurer

Figur 1: Fördelning av kön hos respondenter. (n=80).....	18
Figur 2: Fördelning av årskurs hos respondenterna. (n=80)	19
Figur 3: Fördelning av antal elever från respektive kommun. (n=80)	19
Figur 4: Fördelning av månads- och veckopeng hos respondenter. (n=80).....	20
Figur 5: Stapeldiagram över vilken betydelse olika miljöer har för var eleverna lär om ekonomi. (n=80).....	21
Figur 6: Stapeldiagram över hur intresserade respondenterna är av ekonomi. (n=80)	22

Tabeller

Tabell 1: Resultat av tematisk analys.....	23
--	----

1 Introduktion

I följande kapitel presenteras bakgrund för studien, problemformulering samt frågeställning. Dessutom redovisas studiens avgränsningar.

1.1 Bakgrund

Ekonomi har en central roll i styrning av resurser och välfärd i samhället. Kunskap inom ekonomi är avgörande för hur vi som individer förvaltar våra ekonomiska resurser. Det är viktigt att vi redan i tidig ålder skaffar oss kunskap och verktyg för att hantera dessa då de är begränsade.

Skolan har i uppdrag att förmedla och förankra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället (Skolverket, 2019). Alla får inte med sig tillräckligt god kunskap hemifrån och det är främst genom skolan som samhället kan bistå med kompetens för att undvika att barn hamnar i negativa ekonomiska situationer som vuxna (DI, 2019). Samtidigt visar en undersökning av Omni Ekonomi med underlag från Sifo Kantar (2019) att endast en av fem unga personer besitter tillräckliga privatekonomiska kunskaper, samt att varannan person i åldern 22-24 anser att skolan misslyckats med att tillhandahålla tillräckligt god utbildning inom ekonomi för att barn ska klara sig som vuxna. Ökad skuldsättning och lättillgängliga krediter är några påföljder av detta (DI, 2019). Tidigare forskning belyser hur viktigt det är med kunskap kring grundläggande privatekonomiska principer för elever, då lägre finansiell utbildning och räknefärdighet resulterar i att individer planerar mindre inför ålderdomen, sparar mindre, oftare får problem vid sidan av deras bolån, betalar högre avgifter för finansiella transaktioner och riskerar att exkluderas från samhället (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2017).

Samtidens barn växer upp i ett digitaliserat samhälle där de digitala möjligheterna expanderar. Barnen använder sig frekvent av teknik i hemmet, på fritiden och i skolan och är alltså redan i tidig ålder delaktiga i digitaliseringens framfart. Under kunskapsområdet *Konsumtion och Ekonomi* i skolverkets läroplan för hem- och konsumentkunskap i grundskolan, framgår det att ett centralt fokus riktas mot "Ungas privatekonomi", till exempel att handla över internet, att låna pengar, att handla på kredit eller avbetalning och att teckna abonnemang (Skolverket, 2011). Således förväntas barn att lära om privatekonomiska principer i ett digitalt sammanhang i skolan. Samtidigt lever de i ett digitalt sammanhang till vardags där de frekvent interagerar med digitala verktyg. Digitaliseringen med dess

nya digitala tjänster har blivit ett nytt verktyg för att styra privatekonomin då majoriteten av samtidens banker har utvecklade internetbanker och tjänster som stödjer detta (Fenua & Pau, 2015).

Privatekonomiska principer syftar i detta arbete till värde, resurs, tid och risk. Mer djupgående innebär detta att studera elevers (årskurs 8-9) förmågor att förstå värdet av något som är digitalt/abstrakt kontra något som är konkret/fysiskt, hur eleverna hushållar med resurser och vilka prioriteringar de gör. Hur eleverna förstår tid - om de väljer att spara eller använda - mer precist om de väljer belöning, utfall eller att vänta. Vidare studeras elevernas eget risktagande i privatekonomiska beslut, deras förhållningssätt och medvetenhet kring risk, om de riskerar att förlora något av värde för att vinna någonting annat.

Enligt författarnas kännedom finns ingen forskning som visar hur barn i årskurs 8-9 förstår de centrala privatekonomiska principerna värde, resurs, tid och risk. Om elever som går ut grundskolan idag har en begränsad kunskap om vad privatekonomi är kan detta ha en negativ påverkan på hur de hushållar med sina resurser och deras chanser att i framtiden skapa sig en god ekonomi och en god inkludering i samhället.

1.2 Problemformulering

Det problem som denna studie adresserar är den bristfälliga kunskap om hur elever i årskurs 8-9 förstår de grundläggande privatekonomiska principerna; värde, resurs, tid och risk.

1.3 Frågeställning

Frågeställningen som uppsatsen ska studera är:

- Hur förstår barn i årskurs 8-9 privatekonomiska principer i det digitala sammanhang de själva är en del av?

1.4 Avgränsningar

Studien avgränsas till elever i årskurs 8-9 i Stockholmsområdet.

2 Fördjupad bakgrund

I följande avsnitt presenteras en fördjupad bakgrund för studien med fokus på centrala begrepp och tidigare forskning som är relevant för studien, samt forskningsområde.

2.1 Centrala begrepp

2.1.1 Värde

Begreppet *värde* har två dimensioner, det är individuellt för varje människa och den egna bilden av begreppet skapar vi genom att reflektera över värde för saker och ting, samtidigt kan värde ses som relaterat till den summa pengar som någon annan är beredd att betala. Det är genom dessa två dimensioner som en marknad och handel byggs upp utifrån (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2018).

2.1.2 Resurs

En *resurs* är någonting som en individ har eller saknar och som går att omsätta, byta eller använda. En resurs i detta fall kan vara allt från en materiell resurs, som en mobiltelefon eller sparade pengar, till en immateriell resurs, till exempel en kompisrelation (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2018).

2.1.3 Tid

Med *tid* avses att resursernas värde förändras över tid. Något som är åtråvärt idag, nyheter eller filmer exempelvis, kanske inte är lika åtråvärda imorgon eller om några dagar. Det är viktigt att förstå tidens påverkan i detta avseende för att kunna ta ställning i val om att konsumera idag, via till exempel lån, eller att spara för att kunna konsumera i framtiden (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2018).

2.1.4 Risk

Ett återkommande begrepp inom behandling av alla former av ekonomi, är *risk*. Ränterisk, valutarisk, likviditetsrisk med många fler, är exemplen på olika finansiella risker. Denna studie kommer att avgränsas till undersökningen av elevernas förmåga att kalkylera med risk i sina beslut. Besluten kan vara vardagliga fenomen som att låna ut en ägodel eller vänta med att spendera veckopengen. Risker ska kunna identifieras, analyseras, värderas och hanteras (Stenius, 2019). Denna studie undersöker hur eleverna förhåller sig till att spara resurser idag för ett eventuellt positivt utfall senare.

2.1.5 Ekonomi

Begreppet ekonomi används i bred bemärkelse i samhället och kan syfta till nationalekonomi, finansiell ekonomi, företagsekonomi, ekonomisk historia, privatekonomi, evolutionär ekonomi och därtill diverse ekonomiska aspekter så som världens ekonomi, ekonomiska system med fler (Wikipedia, 2020). Denna uppsats kommer att förhålla sig till den vanligt förekommande definitionen av ekonomi, nämligen "läran om hushållande med begränsade resurser" (ibid).

2.1.6 Digitalisering

Digitaliseringen innebär en övergång från analoga till automatiska elektroniska processer. Det handlar om att använda teknik för att förnya, förenkla, förbättra samt erbjuda nya och bättre tjänster som är effektiva och pålitliga (Regjeringen, 2014). Denna uppsats kommer att begränsa sig till digitaliseringens påverkan på ett individplan och då ur aspekten privatekonomi och resurser (Digitaliserad, 2020).

2.1.7 Digitala verktyg

Detta är ett samlingsnamn för alla elektroniska verktyg såsom datorer och dess program samt apparater som mobiltelefoner, surfplattor, projektorer, webbtjänster och appar, som kan användas som hjälpmedel (Wikipedia, 2017).

2.2 Tidigare forskning

2.2.1 Undervisning av privatekonomi i skolan idag

Undervisningen av privatekonomi i svenska grundskolor för årskurs 7-9 sker inom ämnet hem- och konsumentkunskap. Enligt skolverket så är syftet med hem- och konsumentkunskap att eleverna utvecklar sina kunskaper om och intresse för arbete, ekonomi och konsumtion i hemmet (Skolverket, 2019). Genom denna undervisning ska eleverna få möjlighet att utveckla medvetenhet om vilka konsekvenser valen i hushållet får för välbefinnande, hälsa, gemensamma resurser, konsumtionens villkor, om sparande, lån och krediter. På så sätt ska eleverna kunna göra välgrundade val när det gäller frågor om privatekonomi. Det centrala innehållet för hem- och konsumentkunskap i årskurs 7-9 ska ligga i bland annat elevernas ställningstaganden vid val av varor och tjänster, alltså vid till exempel inköp av livsmedel eller kläder (ibid).

Läroplanen för hem- och konsumentkunskap i årskurs 7-9 får ett väldigt litet utrymme vid jämförelse av andra kurser. Enligt timplanen för högstadiet, framgår att elever ska få 82 timmars undervisning inom ämnet hem- och konsumentkunskap över ett skolår (Skolverket, 2019). Detta kan jämföras med

matematik som omfattar 400 timmars undervisning. Kurser såsom teknik, musik, bild och slöjd får fler timmar tilldelade för undervisning än vad hem- och konsumentkunskap får (ibid).

Hernwall och Söderberg (2019) uppmärksammar dessutom brister inom undervisningen av privatekonomi, både när det kommer till metoden för undervisningen och lärarnas kunskaper om hur barn förstår privatekonomi. Vidare är lärarbehörigheten för hem- och konsumentkunskap jämfört med andra grundskoleämnen en av de lägsta, istället undervisar många obehöriga, olegitimerade lärare inom ämnet (Skolinspektionen, 2019). Undervisningstiden upplevs även av lärarna vara begränsad i relation till de kunskapskrav som innefattas i hem- och konsumentkunskap. Detta resulterar i att innehåll bortprioriteras, en del moment behöver utelämnas och elevernas delaktighet i arbetsmoment och eget reflekterande samt utrymme för diskussion begränsas (ibid).

2.2.2 Barn som kompetenta individer och dagens konsumtionskultur

I en studie av Skolverket *Barndomens förändrade villkor - Förutsättningar för barns lärande i en ny tid* beskrivs att "Numera ser man med utgångspunkt i barnkonventionen och den nya barndomsforskningen alltmer barn som kompetenta människor på sina egna villkor med samma rätt att synas, höras och mötas av respekt och gehör för sina åsikter som vuxna människor" (Skolverket, 2010, s.15). Inom barndomssociologin ses barnet som en kunnig och kompetent individ som aktivt utvecklar personlig relevant förståelse (jfr James & Prout, 1997; Hernwall, 2013). Genom erfarenheter och intryck utvecklar barnen en egen kunskap och kan bidra med viktig fakta om sin vardag då de sitter på en unik skildring av den värld de lever och växer upp i (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2018). Denna studie utgår från detta resonemang och ser de medverkande som kompetenta individer med unik och viktig kunskap om den värld som de lever i, med syftet att lyfta upp barnets personliga erfarenheter och perspektiv i ljuset. Följaktligen finns det skillnader mellan olika barn i fråga om erfarenheter och kunskaper och detta försvårar möjligheten att finna en generell och absolut bild av hur barn lär sig privatekonomiska principer.

"Vi lever i ett konsumtionssamhälle på alla fronter. Unga jämför sig med andra unga och har alltid gjort det. Men i dag är både trycket, via bland annat sociala medier och tillgängligheten till näthandeln, större och ständigt närvarande" (DI, 2019, s.1). Gränsen mellan det offentliga och det privata har upplösts i och med att media har fört in offentligheten i hemmet. Samtidigt ökar kravet på att barn ska läras till att bli delaktiga, kompetenta, medvetna och ansvarsfulla medborgare i dagens samhälle. Barn ska fostras till att bli "projektledare för sina egna livsprojekt" (Skolverket, 2010, s.36).

Individualiseringstendenserna i dagens samhälle sätter press på barnen att bygga sin egen identitet och

detta påverkar även deras konsumtionsmönster. Konsumtion har kommit att bli en identitetsmarkör. Genom kläder, leksaker, datorer, dataspel, tv-program, med mera, skapar sig barn ett socialt och kulturellt kapital som de kan rangordna sig själva gentemot andra genom (Skolverket, 2010).

2.2.3 Värde, resurs, tid och risk

Det finns få studier som mäter barns ekonomiska kunskaper. Några studier har dock belyst bland annat barnens kunskaper om produktion, specialisering, begränsade resurser, distribution, konsumtion, sparande, utbud och efterfrågan (Sherraden, 2011). I forskning om vikten av finansiell bildning för barn utgår argumenten från vuxna och deras ekonomiska kunskapsbrister. Studier som under en längre period studerat barn med och utan utbildning inom ekonomi saknas.. Därför kan författarna ej med säkerhet uttala sig om huruvida vuxnas kunskapsbrister beror på en omåttlig undervisning av ekonomi i skolan, inte heller om kunskapsbristen skulle kunna minskas genom ökad undervisning. Om barn senare i livet skulle fatta mer välgrundade ekonomiska beslut genom fler undervisningstimmar i ekonomi i skolan, är osäkert (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2018).

I studien *Barns utvecklade förståelse av ekonomi* (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2018), delas den ekonomiska kompetensen upp i tre områden; "kunskap om", "färdighet" och "förmåga". Denna studie har tagit efter detta tankesätt kring hur barn förstår ekonomi och riktar in sig på den sistnämnda av dessa - "förmåga" - som beskrivs vara kritiskt reflekterande och förståelse kring begreppen *värde*, *resurs* och *tid*. Det är genom barnens reflektion och kunskap kring dessa tre grundprinciper - värde, resurs och tid - som dem förhoppningsvis kommer att kunna fatta egna, goda framtida ekonomiska beslut (ibid). Dock adderas i denna studie ett fjärde begrepp till forskningen, nämligen *risk*. Det fjärde begreppet har tillkommit då vi anser att det är en mer komplex miljö där risker för individers privatekonomi har ökat i takt med att ekonomiska beslut övergått från organisationer, institutioner och myndigheter och alltmer lagts på den enskilda individens ansvar. I och med detta blir även risk, likt de andra tre begreppen, en grundläggande privatekonomisk princip att ta hänsyn till och kunna behärska. Digitaliseringen och de digitala verktygen har medfört allt fler privatekonomiska möjligheter samtidigt som ett större ansvar i självständiga privatekonomiska beslut ligger på den enskilde individen. Studiens frågeformulär studerar hur barn, i sin vardag, förstår dessa principer genom att beskriva olika scenarier som inkluderar eget ställningstagande och egen reflektion kring begreppen.

2.2.4 Digitaliseringen och dess ökade privatekonomiska funktioner

Människor har i tusentals år sysslat med byteshandel baserad på grundidén; det frivilliga bytet av varor och tjänster mellan två eller flera parter. Det behöver inte betyda att båda parter tjänar lika mycket på bytet, men båda parter ska känna sig mer nöjda med det än innan (SO-rummet, 2019). Handeln har genom alla årtionden utvecklats och idag så kan byteshandeln göras digitalt världen över på några

sekunder. Digitaliseringen och dess nya teknik har inneburit avsevärda förbättringar och effektiviseringar av olika verksamheter och samhället i stort - genom utveckling av befintliga processer eller helt nya digitala innovationer. Denna utveckling berör alla branscher, från handel, industri, sjukvård, till finansmarknaden och skolan (Hagberg, Jonsson, Egels-Zanden & Lamngård, 2016).

Vi går mot ett kontantfritt samhälle och transaktioner av pengar sker allt smidigare via individers digitala verktyg. Inom den finansiella sektorn innebär detta att bankkunder kan sköta i stort sett alla önskade ekonomiska tjänster såsom Swish, internetbanken och Mobilt BankID från sin uppkopplade enhet, exempelvis telefonen eller dator. I en rapport om hur svenska folkets användning av internet utvecklas i förhållande till digitaliseringen av samhället, gjordes en sammanställning av ca 800 barns internetanvändning i åldrarna 2-11. Det rapporterades att 79 % av barnen använder internet redan vid 2 års ålder och att 99 % i åldrarna 7-11 använder internet (Internetstiftelsen, 2017).

Internetanvändningen har klättrat allt längre ner i åldrarna och fortsätter att öka. Digitaliseringen har blivit en naturlig del av vardagen för barn (ibid). Digitaliseringen expanderar på ett sätt som ej kunnat förutses och än är det inte klarlagt hur långt den kommer att utvecklas, men det faktum att uppkopplade enheter har ökat massivt under det senaste decenniet och beräknas vara uppe i 30 miljarder år 2020, gör det onekligen svårt att tro att det inte skulle ha en stor påverkan på individer i stort och deras ekonomi (Semcon, 2020).

2.2.5 Bristande finansiella och privatekonomiska förmågor

Rapporten *Hushållens finansiella förmåga* studerar hushållens finansiella förmåga och ekonomi. Konsumenter riskerar idag att välja fel produkter eller tjänster på finansmarknaden då de saknar grundläggande kunskap och färdigheter för att kunna fatta medvetna, grundade beslut inom det privatekonomiska spektrat. Besitter inte människor tillräckligt god räknefärdighet och finansiell förmåga saknar de en grundläggande förutsättning i tolkning och förståelse av finansiell information, som kan leda till felbeslut av individen (Finansinspektionen, 2018).

Det finns andra studier som stödjer Finansinspektionens resultat. Money Week kallas den internationella, årliga temavecka som ska belysa utbildning av privatekonomi för ungdomar. I samband med denna genomfördes på uppdrag av Nordea 1003 st onlineintervjuer via Kantar Sifo under perioden 25-31 mars 2019. De medverkande var ungdomar i åldersgruppen 13-18. Undersökningen, som genomfördes av Dagens Nyheter, visade på brister hos ungdomarna när det kommer till deras kunskap om privatekonomi. I studien framgår även deras brister i finansiell förmåga och kunskap om grundläggande finansiella begrepp såsom ränta och inflation och framförallt ungdomars bristande räknefärdigheter. 6 av 10 av ungdomar besitter inte någon, eller ytterst liten,

kunskap om hur en räkning betalas. Minst en av tre ungdomar i studien har inte någon kunskap om vilka lån som bör undvikas och närmare hälften av ungdomarna vet ej hur budgetar ska utformas eller eget sparande startas upp och hanteras. Hela 90 % av ungdomarna angav att de ej tycker sig besitta tillräckligt god kunskap om pensionssparande och 80 % visar bristande kunskaper när det gäller sparande i aktier och fonder. Ingela Gabrielsson, privatekonom på Nordea, uttrycker följande i artikeln: "Vi lever i ett konsumtionssamhälle där det mesta är tillgängligt ett klick bort. Med stora kunskapsluckor är det lätt att trilla dit med sms-lån och näthandel den dagen man fyller 18 år." (Dagens Nyheter, 2019, s.1).

Swedbank och sparbankerna har också uppmärksammat barn och ungdomars bristande kunskap om privatekonomi och menar att var tredje person i åldersspannet 18-25 inte besitter tillräckligt god kunskap för att kunna fatta självständiga, förnuftiga ekonomiska beslut. Då flertalet studier Swedbank gjort visar på att barn och ungdomar själva bekräftar denna brist, hela 20-30 % av ungdomar i åldern 15-19 vill lära sig mer om privatekonomi, så arrangerar Swedbank föreläsningen "*Ung ekonomi*" för högstadie- och gymnasieelever runt omkring i landet. 60 000 elever medverkade på utbildningen under år 2017 (Swedbank, 2018). Eftersom Swedbanks studier är en partsinlaga och eftersom banken är ett vinstdrivande företag så bör deras studier granskas med ett kritiskt öga och det finns risk för att resultaten är vinklade och inte överensstämmer helt med verkligheten. Inte heller kan någon generalisering göras utifrån 1003 barns erfarenheter. Samtidigt kan ej frångås att en stor andel barn deltagit i studien och att deras svar är intressanta.

2.2.6 Konsekvenser av bristande finansiella och privatekonomiska förmågor

Samtidigt som brister i ekonomiska färdigheter uppmärksammas på senare år så har även studier visat att främst unga människor skuldsätter sig. Studien *Unga vuxnas skuldsatthet* visade på att individer mellan 20 och 30 år är överrepresenterade i den grupp i samhället som inte, utan att behöva låna eller be närstående om hjälp, har förmåga att betala oförutsedda skulder på upp till 8.000 kronor, inom loppet av en månad (Dässman & Yakoub, 2014). Samma grupp är även överrepresenterade hos kronofogden med skulder under 20.000 kronor. Den största bidragande faktorn till varför unga vuxna skuldsätter sig är lättillgängliga sms-lån vilka inte kräver några speciella kriterier från låntagaren och som godkänns oberoende av personens ekonomiska situation samtidigt som det går snabbt och smidigt. Det främsta skälet till varför personer i 20-30 års ålder skuldsätter sig är rotat i bristande kunskaper och förmågor kring hanteringen av ekonomi (ibid).

Johan Alberg har använt data från Finansinspektionens resultat i egna studier inom samma område och menar att personer med bristande finansiell förmåga och räknefärdigheter "sparar mindre, planerar mindre inför ålderdomen, betalar högre avgifter för finansiella transaktioner och är mer benägna att få problem med sina bolån" (Almenberg, 2011, s.18). Dessa är alla indikatorer som kan leda till en "finansiell stress" som kan ge rent fysiska besvär i form av ångest, frustration, känslor av hopplöshet och sömnlöshet (Brown, 2010).

3 Metod

I detta kapitel kommer författarna att presentera och redogöra för den forskningsprocess som studien grundar sig på. Först följer en redogörelse för val av forskningsstrategi, metod och datainsamlingsmetod för studien. Sedan följer en beskrivning av hur genomförandet av studien ska gå till. Till sist så kommer kapitlet att avslutas med att en kritisk granskning av validiteten, reliabiliteten och generaliserbarheten samt en diskussion kring de etiska aspekterna.

3.1 Val av forskningsstrategi

Johannessons och Perjons (2014) beskriver att valet av forskningsstrategi baseras på vilken sorts data och vilken datainsamlingsmetod som forskningsarbetet kräver i syfte att besvara frågeställningen. Valet bör även bedömas utifrån hur lämpning och användbarhet för studiens syfte (Denscombe, 2014). Detta sammantaget har legat till grund för valet att utgå från forskningsstrategin tvärsnittsstudier i detta arbete.

Tvärsnittsstudier är en forskningsstrategi som undersöker ett specifikt fenomen under en viss tidpunkt/tillstånd och som strävar efter att ge en heltäckande bild genom att samla in en stor mängd data (Denscombe, 2014). I regel ställs frågor till en utvald målgrupp genom exempelvis intervjuer eller enkäter. Det är även en form av empirisk forskning som belyser vikten av att respondenterna är relevanta och representativa för studien (ibid). Genom frågeformulär som datainsamlingsmetod har vi kunnat samla in en större mängd data än vad vi kunnat genom exempelvis intervjuer, med syftet att kartlägga hur en utvald målgrupp (elever i årskurs 8-9) lär sig om privatekonomiska principer, under ett enskilt tillfälle.

Den empiriska aspekten av forskningsstrategin motiveras av att vi studerat och samlat in elevernas egna tankar, erfarenheter och kunskaper. Inom tvärsnittsstudier är det vanligt att använda enkäter där data samlas in och i efterhand analyseras för att kunna söka likheter och se om dessa kan leda till slutsatser (Johannesson & Perjons, 2014). Detta har varit vårt tillvägagångssätt genom forskningsprocessen. Denna studie har förvisso endast kunnat generera beskrivande statistik med relativt låg generaliserbarhet i och med att statistiska analysverktyg ej gått att tillämpa. Vår analys strävar efter att finna eventuella samband mellan resultatet och tidigare forskning som kan vara av intresse för att besvara studiens frågeställning, till den grad som varit möjligt.

3.2 Val av forskningsmetod

Valet av forskningsmetod bör göras utifrån dess användbarhet för att tjäna studiens syfte (Denscombe, 2014). Studien var från början tänkt att vara kvalitativ med workshops som datainsamlingsmetod, detta för att kunna bemöta den utmaning det är att studera elevers kunskaper, egna reflektioner och ställningstaganden i ett mångfacetterat ämne. På grund av rådande omständigheter i och med covid-19 som begränsade fysiska möten togs beslutet om att istället sträva efter en mix mellan kvantitativ och kvalitativ metod. Detta resulterade i ett frågeformulär som datainsamlingsmetod som behandlar både kvantitativa och kvalitativa data. Detta skifte av metod betraktas dock ej som ett hinder för studien då kvalitativa och kvantitativa metoder båda är teoretiskt drivna forskningsprocesser där analysmetoden endast är ett redskap för tolkning och förståelse av världen (Hjerm, Lindberg & Nilsson, 2016). Även om kvantitativ och kvalitativ forskning ofta framställs som helt åtskilda och ofta används för att beskriva två helt motsatta forskningsstilar, är ofta skillnader mellan dem små. Ofta förväxlas metod - det systematiska och handgripliga tillvägagångssättet med data - med metodologi - den teoretiska, epistemologiska, utgångspunkt som metoden vilar på. Forskningsproblemet och tillgång till resurser såsom pengar och tid spelar in i valet av metod (ibid).

3.3 Val av datainsamlingsmetod

Den valda datainsamlingsmetoden för denna studie är frågeformulär, en metod där forskarna utformar en uppsättning frågor som respondenterna får svara på. Frågeformulärets kvantitativ del innefattar 6 grundläggande frågor. De privatekonomiska principerna resurser, värde, tid kompletteras genom tematisk analys av respondenternas kommentarer (textsvar). Som underlag i studien ligger inhämtad information kring ekonomi från skolverkets läro- och kursplan för hem- och konsumentkunskap. Fördelarna med att använda sig av frågeformulär till skillnad från exempelvis intervjuer eller workshops är att forskaren når ut till en bredare grupp respondenter under en kortare tidsperiod samt att dennes egen påverkan på respondenten, "intervjuareffekten", kan undvikas. En ytterligare fördel är att respondenten själv kan avgöra var, när och hur hen vill besvara frågeformuläret. En oundviklig nackdel med frågeformulär är risken för externa och interna bortfall, då högt bortfall vare sig om det rör sig om internt eller externt leder till mindre generaliserbara resultat. Utrymme för uppföljningsfrågor, som annars är möjligt i datainsamlingsmetoder som exempelvis intervjuer, har inte heller kunnat göras och det går ej säkerställa att rätt person svarat på frågorna vid frågeformulär (Bryman, 2001).

3.4 Alternativa strategi- och metodval

En alternativ forskningsstrategi hade kunnat vara fallstudier. Det är en forskningsstrategi som tittar på det generella problemet och sedan undersöker det specifika. Inom denna form av strategi tittas det i regel på ett fåtal fall som sedan undersöks genomgående för att kartlägga eventuella komplexa sammanhang inom den specifika instansen (Denscombe, 2014). Tidigare forskning belyser problemet att det finns lite kunskap om barns privatekonomiska kunskaper, detta hade då kunnat motiveras vara det generella problemet som sedan undersöks mer djupgående på ett fåtal elever för att få en djupare förståelse kring detta.

En lämpad forskningsmetod för denna studie hade kunnat vara intervjuer, då dessa i regel genererar mer djupgående och detaljerad information om fenomenet som undersöks (Denscombe, 2014). Intervjuer lämpar sig då forskningsfrågan är komplex och denna studies forskningsfråga anser vi vara mångfacetterad. Intervjuer hade kunnat ge oss en djupare förståelse kring barnens kunskaper om de privatekonomiska principerna. Vidare är det också en metod som lämpar sig för mindre projekt med liten budget (ibid), vilket detta arbete är i relation till exempelvis masterexamen.

3.5 Urval av respondenter

Inom kvantitativa metoder är det viktigt med urval, vilka som skall besvara studien. Detta beror på vilken population som ska studeras. I studier där exempelvis utvärderingar av elever i en specifik skola ska göras så går det att lösa detta genom att skicka ut frågeformulären till skolans samtliga elever (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2016). Ett urval ur populationen har behövts göras, då det varit praktiskt omöjligt att nå alla Sveriges elever i årskurs 8-9. Denna studie hade inledningsvis för avsikt att fokusera på elever i årskurs 7-9, men då inga svar kom in från årskurs 7 blev konsekvensen att fokus fick riktas mot årskurs 8-9. Till viss mån har således ett bekvämlighetsurval skett, det vill säga att urvalet skett utifrån vilka respondenter som funnits nära att tillgå (Denscombe, 2014). Vi har valt att studera elever i årskurs 8-9 i Stockholmsområdet och endast kommunala skolor utan någon specifik inriktning av något slag. För att nå ett så representativt urval som möjligt har eleverna valts utifrån deras relevans för att besvara frågeställningen. Detta kallas för ett teoretiskt urval och betyder att urvalet ska baseras på dess förväntade nytta för studien och ej ske slumpmässigt (Johannesson & Perjons, 2014). Kontakt med eleverna har dels möjliggjorts via vår handledare i projektet som i sin tur kontaktat lärare inom hem- och konsumentkunskap och dels genom att vi via bekantskap med en högstadielärare, fått kontakt med en klass i årskurs 8 och en i årskurs 9.

3.6 Konstruktion av frågeformulär

Innan framtagandet av frågeformuläret har förkunskaper om kvantitativa studier och utformning av enkätundersökningar inhämtats, med särskilt stöd från litteratur: *The Good Research Guide* (Denscombe, 2014), *An Introduction to Design Science* (Johannesson & Perjons, 2014) och *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys* (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2016). En så kallad pilotundersökning, där ett frågeformulär testas på en mindre grupp respondenter för att korrigera de vanligaste problemen kopplade till reliabilitet och validitet (Djurfeldt, Larsson & Stjärnhagen, 2003), hade kunnat göras för att testa metoden om mer tid och resurser funnits att tillgå.

I inledningen av frågeformuläret utformades ett missivbrev, introduktionsbrev, där en presentation av författarna, studiens syfte och en förklaring angående vikten av respondenternas medverkan, inkluderades. Ett sådant introduktionsbrev skall inspirera respondenterna genom att vara inbjudande, förhållandevis kort till omfånget samt innehålla information om studien (Trost, 2007). Bortsett från den inledande frågan som var en ja/nej fråga; accepterar du villkoren för deltagande, bestod studiens frågeformulär av 6 st bakgrundsfrågor med syftet att få en så bred bild som möjligt av varje elev och dennes erfarenheter av ekonomi. Frågor om kön, årskurs, boendeplats, om de får någon typ av månads- eller veckopeng, var de lär sig mest om ekonomi, samt hur pass intresserade de är av ekonomi, ingick i bakgrundsinformationen. Vidare avslutas formuläret med fyra mer omfattande scenarier som berör elevernas förmågor att förstå värde, resurs, tid, och risk ur ett privatekonomiskt perspektiv. De fyra scenarierna hade en sluten svarsform och kunde kompletteras med motivering för att generera utförligare svar.

Det första scenariot berör den privatekonomiska principen *tid*. Resurser påverkas av tid i flera avseenden, det är en viktig kvalitet som påverkar resursens värde (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2018). Nyheter värde är större idag, än imorgon. Tid är en begränsad resurs vilket kan kräva att prioriteringar av vardagliga aktiviteter kan krävas av individen (ibid). Detta scenario berör elevernas förmåga att förstå tid, att spara eller förbruka, mer precist om belöning, utfall eller väntan.

Det andra scenariot berör den privatekonomiska principen *resurs*. En resurs kan vara materiell, exempelvis en dator, eller immateriell, exempelvis en relation som för någon är en subjektiv tillgång. För vissa resurser är individen beroende av andra för att kunna tillgå och andra kan de skaffa på egen hand (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2018). I detta scenariot undersöks elevernas prioritering mellan att beställa en materiell resurs i form av en produkt, en ändlig resurs som eleverna på egen hand kan skaffa emot en ändlig immateriell resurs, föräldern.

Detta tredje scenariot berör elevernas förmågor att förstå *risk*. Här testas vi elevernas förmåga att kalkylera med risk i sitt beslutstagande. Här undersöks om eleverna är beredda att riskerar en resurs de är måna genom att låna ut den till en slarvig vän, i utbyte mot en annan resurs, ett datorspel, som ger direkt tillfredsställelse. Här studeras deras förhållning till att spara på resurser idag som eventuellt ger ett positivt utfall senare.

Det sista scenariot berör elevernas förmåga att förstå *värdet* av det digitala/abstrakta kontra det konkreta/fysiska. Här får eleverna med egna ord beskriva deras egna, individuella bild av vad som egentligen kostar pengar hos de olika produkterna som beskrivs, genom frågor med öppna svarsalternativ. Vi vill se om och hur de värderar resurser och sätter värdet i perspektiv till resursens pris.

Vi har använt oss av både öppna och slutna frågor för att främja variation och djup i data och svarsalternativen till de slutna frågorna har konstruerats med utgångspunkt i studiens syfte och frågeställning. De öppna frågorna har genererat kvalitativ data. En fördel med slutna frågor är att de är mindre tidskrävande och lättare att bearbeta än öppna frågor, samtidigt som en nackdel är att det kan vara svårare att förstå vad respondenterna menar i sina svar (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2016). Öppna frågor ger fördelen att respondenten kan formulera svar fritt utifrån egna tankar och ord vilket resulterar i mer utförliga svar (Bryman, 2001).

3.7 Genomförande

Frågeformulär skickades under april 2020 till en grundskola med två högstadielklasser samt direkt till HKK-lärare i två andra kommuner med en förfrågan om att delta genom att skicka vidare till deras elever. Frågeformulären har sedan kommit in allteftersom och 27 april togs slutligen det sista frågeformuläret emot. Sammanlagt inkom totalt 80 besvarade frågeformulär.

3.8 Analysmetod

Det har inte varit möjligt att räkna externt bortfall i denna studie då antalet utskickade frågeformulär ej är fastställt. Eftersom det inte är möjligt att göra analys av bortfall har vi inte kunskap om huruvida gruppen som valt att inte medverka avviker från gruppen som deltagit i studien. Detta påverkar generaliserbarheten av resultatet (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2016). Vi har dock vidtagit åtgärder för att undvika bortfall, bland annat genom ett introduktionsbrev i inledningen av frågeformuläret där det framgår varför respondenternas medverkan är av stor vikt för forskningen och en försäkran om att uppgifterna behandlas anonymt. Syftet med studien har inte varit att visa skillnader mellan exempelvis kön, olika etniciteter, årskurser osv, utan enbart att beskriva fenomenet på gruppnivå. Därmed har

heller inte mer avancerad statistik såsom Chi2-test eller korrelationstest varit aktuella. Resultatet presenteras istället genom beskrivande statistik; frekvens, procentsatser och antal elever. Likheter mellan resultat i denna studie och tidigare forskning inom samma område har granskats och jämförts.

3.8.1 Kodning

Koder är centrala ord i materialet som beskriver likheter i materialet som forskaren anser höra samman med varandra (Clarke & Braun, 2006). Kodning är ett tillvägagångssätt där forskaren tillåts bekanta sig med sitt material och på så sätt identifierar skillnader och likheter i empirin (ibid). Detta har varit vårt förhållningssätt vi där vi först läste oss in på materialet och sedan hittade centrala nyckelord, koder. Ur denna aspekt har vårt tillvägagångssätt varit induktivt. Vid ett induktivt förhållningssätt identifieras teman och koder utifrån vad som träder fram i det insamlade materialet och processen sker under analysens gång (Clarke & Braun, 2006). Elevernas fria textsvar sammanställdes först i ett Excelark. Kodning skedde genom noggrann läsning av de sammanställda svaren där relevanta aspekter i förhållande till forskningsfrågan identifierades selektivt sorterades ut. Därmed är inte antalet förekommande av en och samma kod som är det essentiella utan kodens förmåga att fånga det relevanta i förhållande till forskningsfrågan (ibid). Studiens frågeställning har under hela processen legat i bakgrunden och därmed blir tillvägagångssättet även deduktivt. Vid det deduktiva förhållningssättet är forskningsfrågan oftast mer specifik och koder och teman väljs på förhand utifrån teori och/eller empiri från tidigare forskning (ibid). Elevernas motiveringar som ej ansågs vara relevanta för studiens fokus valdes bort. Dessa var exempelvis motiveringar såsom "jag vet inte" eller "därför".

3.8.2 Tematisk analys

Analysen av kvalitativa data från de fyra scenarierna har skett genom en kombination av deduktiv och induktiv tematisk analys. Genom att kombinera dessa förhållningssätt har en övergripande analys av materialet gjorts för att hitta intressanta aspekter i förhållande till forskningsfrågan. Forskningsfrågan har stått i bakgrunden genom hela processen men författarna har haft ett öppet sinne för nya insikter i arbetet. Utifrån forskning av Hernwall, Hullgren och Söderberg (2018) samt denna studies frågeställning valdes på förhand fyra teman; *värde*, *resurs*, *tid* och *risk*. Teman är någonting som forskaren anser vara viktigt i empirin i förhållning till forskningsfrågan (Clarke & Braun, 2006). Utifrån de identifierade koderna gjordes grova skisser av subteman. Clarke och Braun (2006) beskriver denna process som att forskaren söker mer omfattande teman bland koderna. Författaren är således aktiv i identifieringen och definitionen av teman (ibid).

Utifrån skisserna av subteman samlades de koder som relaterades till varandra till höger. Detta repeterades iterativt under arbetets gång allteftersom fler svar kom in, vilket gjorde att nya koder

identifierades och en del koder slogs samman. Braune och Clarke (2006) kallar detta steg i analysprocessen för att *definiera och namnge teman*. Under detta induktiva tillvägagångssättet att ta fram koder och teman läste vi tidigare forskning av Hernwall och Söderberg (2019) parallellt. Då subteman valdes utifrån mönster i empirin anser vi inte att tidigare forskning eller teorier påverkade tematiseringsprocessen som sådan men dessa har varit ett stöd till förståelse och fastställning av teman genom analysen. En bedömaröverensstämmelse gjordes även av subteman och koder (Langemar, 2008), där författarna gjorde en oberoende analys innan materialet diskuterades och analyserades. Detta för att minimera tolkningsskillnader och öka chansen till att lagom stora meningsbärande enheter valdes ut från materialet.

Viktigt att poängtera är att de teman och koder som identifierats och presenteras i denna studie är påverkade av författarnas egen förståelse inom forskningsområdet samt sammanbundna med frågeställningen och författarnas intresse. Därmed är vi medvetna om att tematisering och kodning av samma material hade kunnat leda till andra resultat än det i denna studie.

3.9 Validitet, reliabilitet och generalisering

Validitet är något som forskare bör tänka på redan under planeringen av en enkätundersökning. Validiteten är avgörande för studiens kvalitet, det visar på i vilken grad forskarna mäter just det som är avsett att mätas för studien. Det är även av stor vikt att frågor som konstrueras i enkäten verkligen är viktiga för studien då de inte kan ändras eller det inte kan läggas till nya frågor i efterhand (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2016). I denna studie handlar det om hur väl vi lyckas mäta förståelsen för privatekonomiska principer hos elever i årskurs 8-9. För att öka studiens validitet har vårt studiespecifika frågeformulär granskats av projektets handledare för återkoppling. Dessutom kan en kombination av deduktiv och induktiv tematisk analys motiveras stärka validiteten i studien (Clarke & Braun, 2006).

Reliabilitet handlar om tillförlitligheten och pålitligheten för en viss typ av mätning. Det innebär att andra forskare ska kunna genomföra samma studie som den som genomförts, och få fram samma resultat som i den genomförda studien. En låg reliabilitet innebär att det finns slumpmässiga eller osystematiska fel. Detta kan uppstå om respondenterna påverkas olika. Faktorer som kan vara orsaken till det kan vara alltifrån instruktioner till en enkät, till olika beteenden hos intervjuaren med mera. Vid enkätundersökning är det mindre risk för påverkan då frågorna presenteras skriftligt och faktorer som tonläge, som kan påverka under exempelvis en intervju, kan elimineras (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2016). Inom kvalitativa studier kan man öka reliabiliteten genom att beskriva tillvägagångssättet för

insamling och bearbetning av data och visa på att detta skett på ett systematiskt och hederligt sätt (ibid).

Generalisering innebär strävan efter att utifrån de stickprov som studeras kunna generalisera resultaten till hela populationen (Bryman & Bell, 2013). Ambitionen är att generera generaliserbara resultat i forskningen för att kunna presentera mer välgrundade teorier. I kvantitativ forskning kan det innebära att statistiska, kvantifierbara resultat från ett stickprov skall gå att generalisera till ett stort antal fall, som i sin tur antingen falsifierar eller troliggör den hypotes som forskarna innehar. Denna process kallas för statistisk hypotesprövning (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2016). Då denna studie har varit av mindre rang och saknat avancerad statistik, blir generaliserbarheten av studiens resultat mycket knapp.

3.10 Etiska aspekter

Fyra allmänna individskydds krav som är grundläggande forskningen och som måste tas hänsyn till är *sekretess, tystnadsplikt, anonymisering* och *konfidentialitet* (God Forsknings sed, 2017).

Sekretess innebär att uppgifter kan omfattas av sekretess om det finns angivet i lag. Allmänna handlingar är offentliga och uppgifter kan sekretessbeläggas om dem innefattas i offentlighets- och sekretesslagen (ibid).

Tystnadsplikt är ett krav som följer med sekretessen. Detta förekommer bland annat inom sjukvård, socialtjänst etc där tystnadsplikten innebär att uppgifter inte på något sätt får förmedlas eller spridas om brukarnas personliga förhållanden eller hälsa. Psykologer och präster har också tystnadsplikt, däremot innebär det inom dessa yrkesprofessioner en tystnadsplikt hos personen som hanterar uppgifterna (ibid).

Anonymisering eller *avidentifiering* innebär att svaren från enkäten inte ska kunna kopplas till en bestämd individ, att kopplingarna eliminerats så att varken forskargruppen eller obehöriga kan återupprätta den. Det innebär att ett specifikt svar inte ska kunna kopplas till en individ. Vid insamling av material ska inte en individs identitet antecknas (ibid).

Konfidentialitet är ett skydd mot att obehöriga inte ska få ta del av uppgifterna. Innebär alltså en allmän förpliktelse att forskarna inte sprider uppgifter de fått i förtroende (ibid).

Med utskicket av frågeformuläret så följer även ett introduktionsbrev där dessa individskydds krav presenteras. Respondenterna får direkt villkoren presenterade för sig och kan därmed välja att acceptera eller att neka att medverka i studien. Om respondenten inte accepterar villkoren för deltagandet så skickas den direkt till slutet av frågeformuläret och får därmed inte se någon ytterligare fråga. Det framgår tydligt att respondenterna i enkäten är helt anonyma och det finns ingen fråga som

går att koppla till specifik individ. De enda som har tillgång till respondenternas svar är författarna samt dess handledare, vilket innebär att individskyddskravet om tystnadsplikt samt konfidentialitet uppnås.

Vidare krävs en etisk granskning av studier där datainsamlingsmetoden behandlar individer, detta särskilt om individerna som medverkar tillhör en känslig målgrupp eller om arbetet studerar ett känsligt ämne och riskerar att leda till stress, förnedring med mera hos respondenterna (Denscombe, 2014). Då de medverkande i denna studie tillhört en känslig målgrupp, barn, så har författarna beaktat de etiska aspekterna av detta och vidtagit åtgärder. Scenarierna i den kvalitativa delen av frågeformuläret har utformats på ett så neutralt sätt som möjligt genom att måla upp vardagliga potentiella ekonomiska situationer och inte personliga. Introduktionsbrev samt frivillig och anonym medverkan är några fler åtgärder. Källström och Andersson Bruck (2017) menar att det bland annat bör ses över forskningens nödvändighet och om den bör eller inte bör genomföras samt forskarnas förmåga att bedriva forskning och beredskap för detta. Författarna anser studien vara nödvändig för samhället då den kan bidra med insikter om barns kunskaper om privatekonomi och att barn bör inkluderas i forskningen för att kunna förstå deras perspektiv, erfarenheter och behov. Författarnas beredskap och förmåga att bedriva forskningen har varit begränsad men en handledare med goda förmågor inom området har varit inkluderad genom hela forskningsprocessen och kunnat bidra med kunskaper och riktlinjer. Författarna är medvetna om att barn är extra sårbara och behöver skyddas från eventuella skador samt garanteras rätten att delta i forskning för att bidra med kunskaper om barnens liv (ibid).

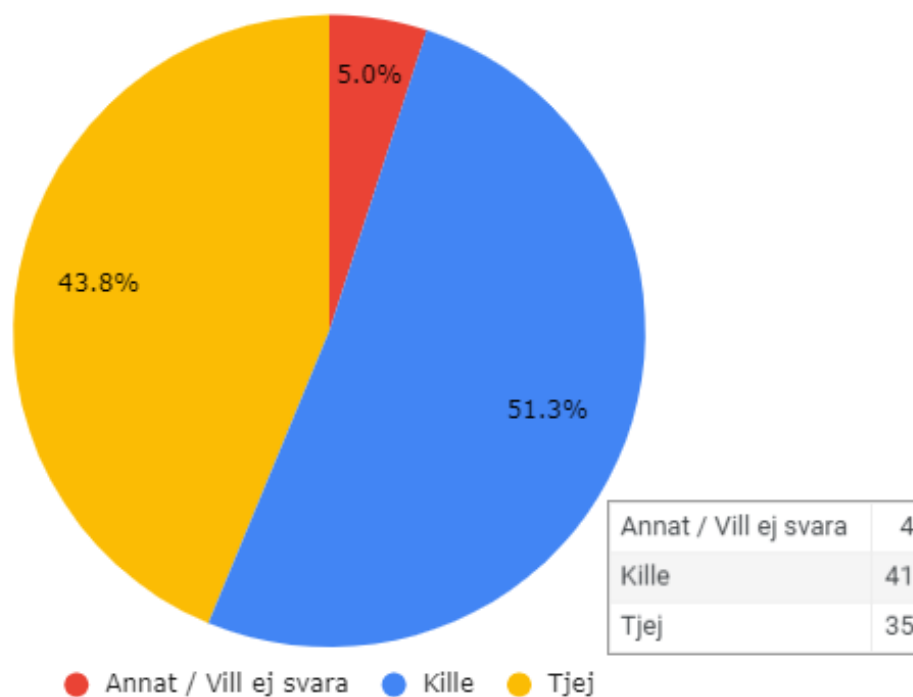
4 Resultat

I följande kapitel redovisas studiens resultat från elevernas reflektioner, erfarenheter, kunskaper och medvetenhet kring de privatekonomiska principerna. Kapitlet är uppdelat och börjar med att redovisa kvantitativa data uppföljt av kvalitativ data och teman som identifierats.

4.1 Kvantitativ data

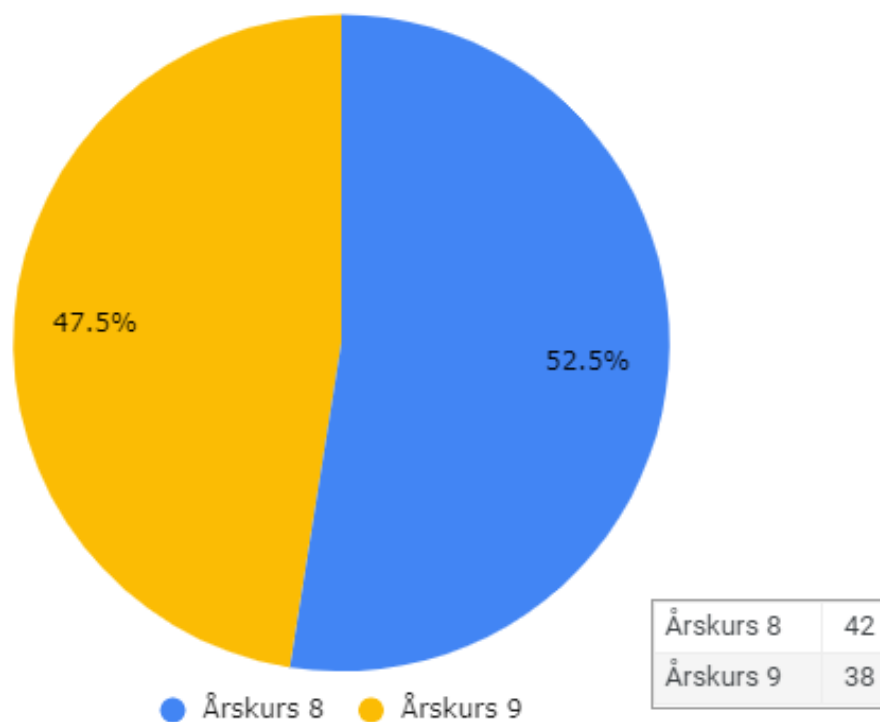
4.1.1 Bakgrundsbeskrivning av respondenter

Av de samtliga 81 respondenter som svarade på frågeformuläret var det endast en elev som inte accepterade villkoren i den inledande delen och valde att avstå medverkan. Samtliga 80 elever som medverkade i studien svarade på alla frågor i frågeformuläret och 75 av dessa motiverade sina svar där möjligheterna gavs.



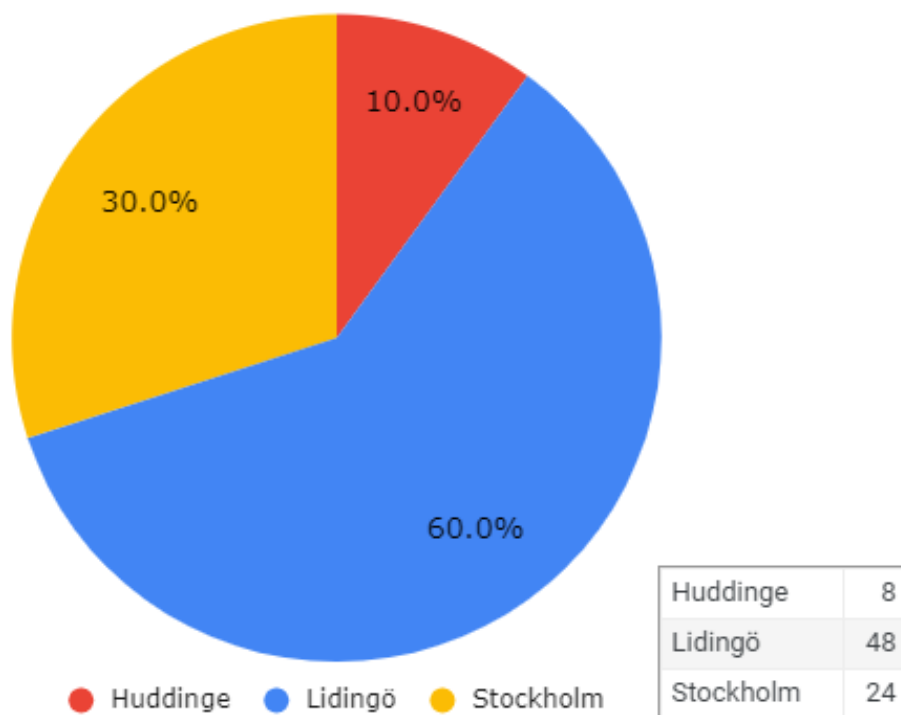
Figur 1: Fördelning av kön hos respondenter. (n=80)

Studien har en jämn fördelning mellan könen kille och tjej.



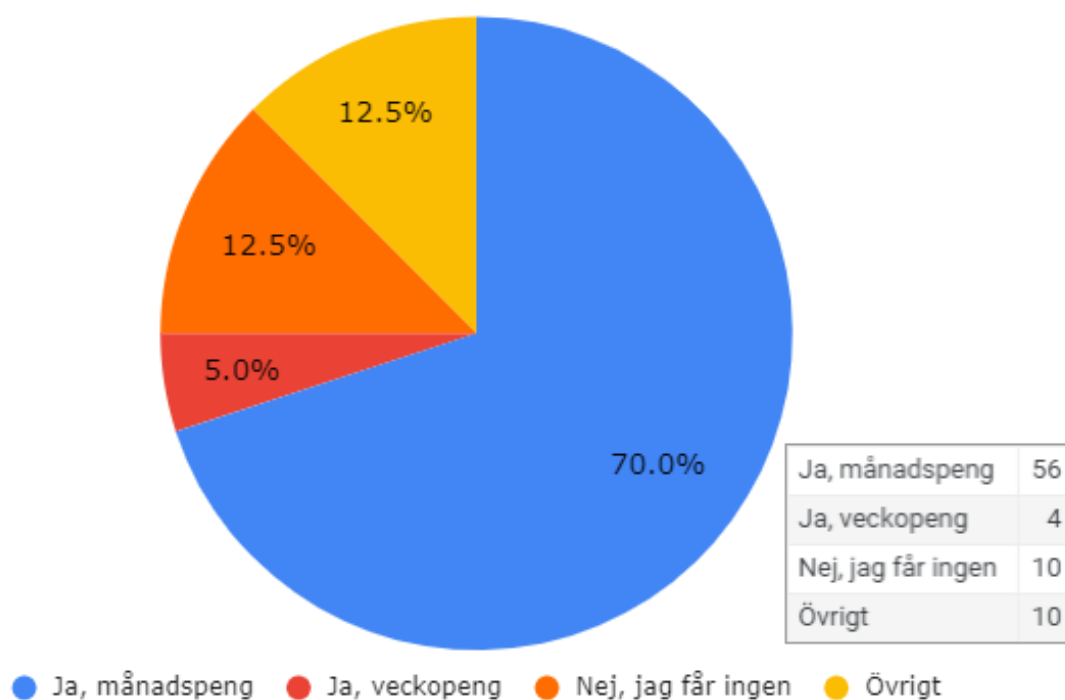
Figur 2: Fördelning av årskurs hos respondenterna. (n=80)

Figuren visar den jämna fördelningen av elever från årskurs 8 respektive årskurs 9 som medverkade i studien.



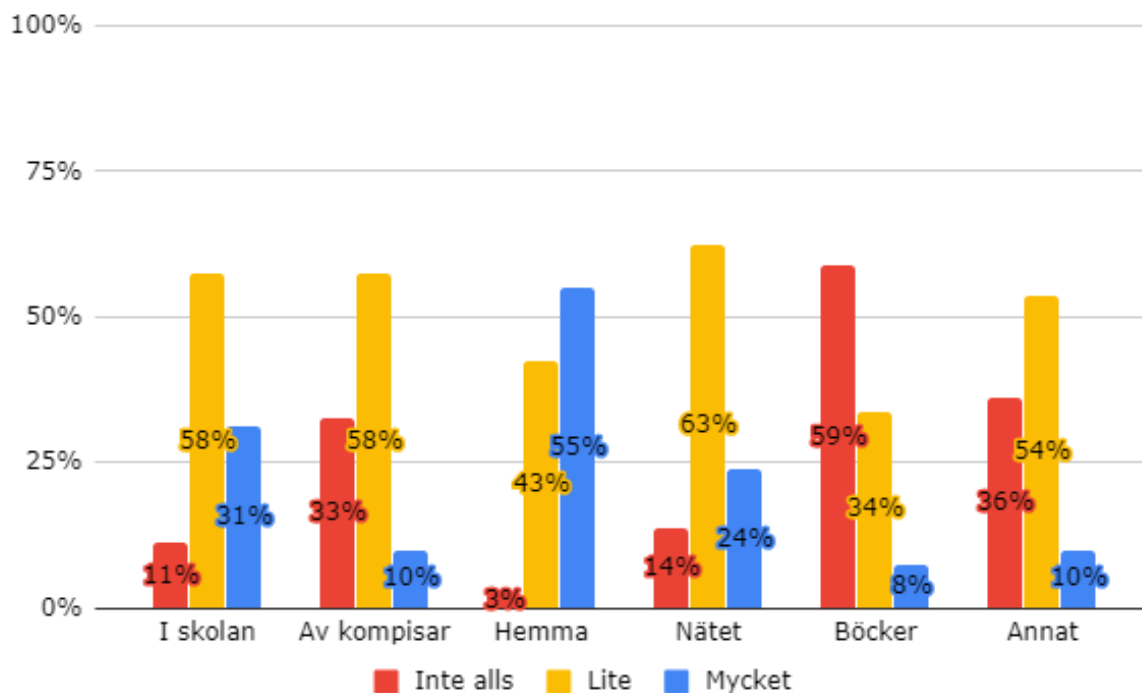
Figur 3: Fördelning av antal elever från respektive kommun. (n=80)

Majoriteten av eleverna är bosatta i Lidingö kommun följt av Stockholms kommun. Resterande är bosatta i Huddinge kommun.



Figur 4: Fördelning av månads- och veckopeng hos respondenter. (n=80)

Majoriteten av eleverna får månadspeng, endast fyra får veckopeng. 10 elever får varken månads- eller veckopeng.



Figur 5: Stapeldiagram över vilken betydelse olika miljöer har för var eleverna lär om ekonomi. (n=80)

I skolan: Över hälften av alla respondenter, 46 av 80 st, uppgav att de lär sig lite om ekonomi i skolan, 9 st svarade att de inte lär sig alls. Endast 25 elever uppger att de lär sig mycket om ekonomi i skolan.

Av kompisar: 46 st av respondenterna uppgav att de lär sig lite om ekonomi av kompisar, 26 angav att de inte lär sig alls. Endast 8 st angav att dem lär sig mycket av kompisar.

Hemma: 34 st av respondenterna uppgav att de lär sig lite om ekonomi hemma 2 att de inte lär sig alls. Däremot angav 44 st att de lär sig mycket.

Nätet: 50 st av respondenterna uppgav att de lär sig lite om ekonomi via nätet, 11 att de inte lär sig alls och 19 st att de lär sig mycket.

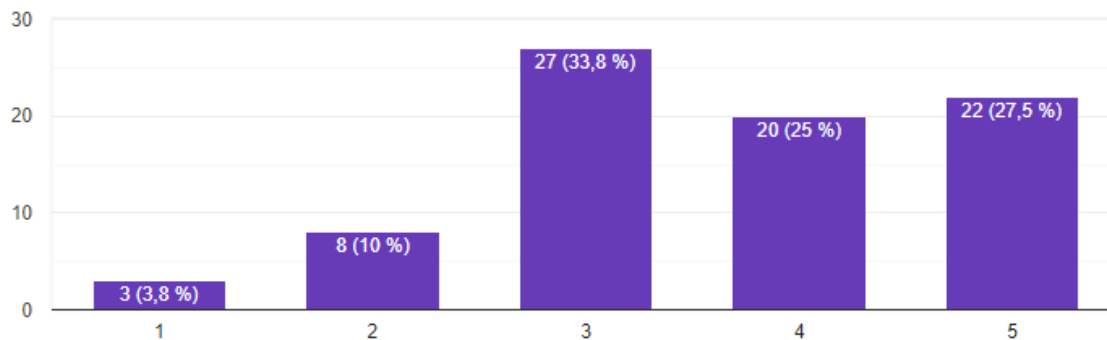
Böcker: 27 st av respondenterna uppgav att de lär sig lite om ekonomi genom böcker, 47 att de inte lär sig alls och 6 st att de lär sig mycket.

Annat: 43 st av respondenterna uppgav att de lär sig lite via övriga miljöer, 29 st att de inte lär sig alls och 8 st att de lär sig mycket.

Över hälften av eleverna upplever att de lär sig lite om ekonomi i skolan och det är endast 25 av 80 elever som säger sig lära sig mycket. Eleverna lär sig inte mycket om ekonomi genom kompisar, nätet eller på annat sätt. Ca hälften av eleverna säger dock att de lär sig mycket om ekonomi i hemmet. Dubbelt så många anser att de lär sig mycket om ekonomi hemma jämfört med skolan.

Är du intresserad av ekonomi?

80 svar



Figur 6: Stapeldiagram över hur intresserade respondenterna är av ekonomi. (n=80)

(1 = inte alls, 5 = väldigt mycket)

De flesta eleverna, 42 av 80 st, är ganska mycket eller mycket intresserade av ekonomi (de som svarat 4 eller 5). Flera (27 elever) är måttligt intresserade av ekonomi (de som svarat 3). Det är endast 3 elever som uppger att de inte alls är intresserade av ekonomi. Den generella bedömningen är att de flesta av eleverna är måttligt till mycket intresserade av ekonomi.

4.2 Tematisk analys av elevernas förståelse för de privatekonomiska principerna värde, resurs, tid och risk

Här gör författarna en inledande tematisk analys av begreppen givet de olika scenarierna, som också utgör huvudteman i analysen. Detta kommer sedan fördjupas ytterligare i diskussionsdelen.

4.2.1 Teman, subteman, koder

Tema	Subtema	Koder
Värde	Upplevelsen	<ul style="list-style-type: none"> - Extraordinära funktioner skapar värdet - Tillgänglighet av resurser skapar värdet
	Bakomliggande faktorer	<ul style="list-style-type: none"> - Kvalitén hos produkten skapar värdet - Tillverkningen av själva resursen skapar dess värde - Licenser, löner, producenter bakom resursen skapar dess värde
Resurs	Långsiktig trygghet	<ul style="list-style-type: none"> - Relation till föräldern är viktigare än den omedelbara tillfredsställelsen
	Tillit och principer	<ul style="list-style-type: none"> - Risken att förlora tillit hos föräldern - Att hålla det man lovat är en principalsak
Tid	Daglig uppdatering	<ul style="list-style-type: none"> - Vara uppdaterad är en värdefull resurs - Det som händer idag är av större värde än det som händer imorgon
	Daglig kontakt	<ul style="list-style-type: none"> - Vänner och familj är en högt prioriterad resurs - Daglig kontakt är en förutsättning för god kontakt
Risk	Resursernas värden	<ul style="list-style-type: none"> - En cykel är värd mer än ett datorspel - Att förlora något av värde kostar - Risker medför konsekvenser
	Tidigare erfarenheter	<ul style="list-style-type: none"> - Bristfällig tillit till vännen - Vänner är slarvig

Tabell 1: Resultat av tematisk analys

4.2.2 Värde

Genom den tematiska analysen har vi identifierat två centrala aspekter för hur eleverna ser på värdet av resurserna i det givna sammanhanget. Dessa två är *upplevelsen* och *bakomliggande faktorer*.

Upplevelsen (subtema)

En övergripande faktor för hur eleverna värderar resursen är själva upplevelsen av den. Detta uttrycks på olika sätt för den fysiska, digitala och fysiska/digitala produkten men det centrala är att det är den upplevelsen som skapar det största värdet. För den digitala produkten (6 månader Spotify Premium abonnemang) nämns frekvent tillgänglighet, obegränsad och reklamfri musik som bidragande faktorer till kundupplevelsen.

"Jag betalar pengar för att slippa exempelvis reklam vilket innebär att jag kan lyssna på musik oavbrutet."

(Tjej, årskurs 9)

För den digitala/fysiska produkten (två 3D-biobiljetter) nämns främst extraordinära kvalitéer för 3D-film och att 3D-film är en extraordinär upplevelse:

"För att man får se det i 3D istället för vanlig bio och du får mer känsla utav att du nästan är i filmen. "

(Kille, årskurs 8)

För den fysiska produkten (hörlurar) nämns främst kvalitén av hörlurarnas ljud bidra till upplevelsen av resursen. Dessa aspekter av vad som bidrar till en bra upplevelse varierar alltså beroende av vilken resurs som det gäller men det gemensamma är att eleverna i stor mån ser på värdet av resursen genom upplevelsen av den. Denna syn på värde finner vi i tidigare forskning där "värde är alltså att det å ena sidan skall vara kul, roligt eller på annat sätt erbjuda individen något unikt" (Hernwall & Söderberg, 2019, s. 126). Till skillnad från Hernwall och Söderberg (2019) var popularitet ingen framträdande aspekt i elevernas reflekterande över resursernas värde.

Bakomliggande faktorer (subtema)

En annan central aspekt av hur eleverna ser på värdet av resursen de bakomliggande faktorerna relaterat till tillverkningen och framtagningen av den. Eleverna visar på en förståelse kring att de som konsument betalar för mer än bara resursen, att värdet av resursen utgörs av flera bakomliggande faktorer. Faktorer som lyfts fram som kan härledas till framtagningen av resursen är lön, pengar till artister, licenser, producenterna bakom 3D-filmen eller artisten bakom låten som spelas på Spotify:

"glasögonen, den speciala formatet av film, de som jobbar med filmen, företaget som gjort filmen."

(Tjej, årskurs 9)

Andra faktorer som lyfts fram kan direkt härledas till tillverkningen av den:

"Tillverkningen och materialen av hörlurarna kostar."

(Tjej, årskurs 9)

Trots skiljaktigheterna i karaktären hos de bakomliggande faktorerna, som styrs av olika karaktärer hos de olika resurserna, är det gemensamma att bakomliggande faktorer ses tillföra värde till resursen. I stor mån förstår eleverna värdet av resurser utifrån en hierarki av faktorer som samverkar i värdeskapandet av den. Deras resonemang kan kopplas till *värdekedjan*, som utgörs av samtliga aktiviteter som anses tillföra värde i stegen av utformning, produktion och distribution av en kvalitativ produkt till kunden (Porter, 2004). Deras resonemang relaterat till material och tillverkning kan vidare kopplas till *egenvärdesteorin* som säger att framtagandet av en produkt föregår en tillverkningsprocess som i sig skapar värde för resursen (Wikipedia, 2013). Elevens egen uppfattning om resursens värde och det pris de betalar för utgörs således inte bara av upplevelsen i resursen utan en medvetenhet kring de bakomliggande faktorerna som är delaktiga i tillverkningen och framställningen av resursen.

4.2.3 Resurs

Genom den tematiska analysen finner vi tre övergripande anledningar till varför eleverna prioriterar den immateriella resursen, föräldern, framför den materiella resursen, produkten. Dessa är *långsiktig trygghet* samt *tillit och principer*.

Långsiktig trygghet (subtema)

I det givna sammanhanget visar eleverna på en stark medvetenhet kring att familjen är en viktig resurs för dem och som de prioriterar högt. Den omedelbara tillfredsställelsen (beställa produkten) är kraftigt underprioriterad vårdandet av relationen (sms:a föräldern). Eleverna är generellt sett ej impulsstyrda utan håller hårt i sin trygghet, vilket även Hernwall och Söderberg (2019) fann i deras studie där ett liknande scenario behandlades.

"Trygghet för föräldrarna är viktigare."

(Kille, årskurs 9)

Resultatet kan även förklaras genom att barn i regel prioriterar långsiktig trygghet framför omedelbar tillfredsställelse (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2018). Eleverna visar vidare på förståelser kring hur resurser hänger ihop med deras värde, och ytterligare, deras möjliga värde. Vårdandet av en resurs såsom en familjerelation, kan antas öka dess värde (Hernwall & Söderberg, 2019). En bakomliggande faktor till att barnen hellre investerar i den långsiktiga tryggheten än omedelbar tillfredsställelse kan vara att barns resurser är underställda och beroende av resurser i vuxenvärlden (ibid). Utifrån det perspektivet visar eleverna i denna studie också på medvetenhet kring denna underordning.

Tillit och principer (subtema)

Liksom i studien av Hernwall och Söderberg (2019) finner vi här att en resurs som ändrar karaktär är föräldrars tålmod:

"Mina föräldrar skulle nog bli väldigt arga om jag inte meddelar vart jag är trots att jag har lovat."

(Kille, årskurs 8)

Dock är föräldrarnas oro här ett starkare argument till varför eleverna prioriterar som dem gör. Oro är en resurs som ändrar karaktär och en återkommande beskriven potentiell konsekvens av att inte sms:a föräldern är att dem blir oroliga snarare än arga:

"Så att mina föräldrar inte behöver vara oroliga."

(Tjej, årskurs 9)

Tilliten hos föräldern är också högt prioriterad, att hålla vad som lovat är närmast en princip hos eleverna som de strikt förhåller sig till.

"Det är moraliskt rätt antar jag."

(Kille, årskurs 9)

Moralen, vad som är det korrekta och vad som förväntas av barnen i den givna situationen, styr också deras prioriteringar. En annan elev uttrycker både vikten av tillit och vikten av att hålla det som lovat, på följande sätt:

"Eftersom att rean är inte livsviktig och jag känner att det är viktigare att förelldrarna litar på mig och att jag håller vad jag lovat så att de vet vart jag är."

(Tjej, årskurs 8)

4.2.4 Tid

Genom den tematiska analysen finner vi att elevernas främst styrs av två andra resurser i deras val att bruka eller spara på resursen. Dessa två är *daglig uppdatering* och *daglig kontakt*.

Daglig uppdatering (subtema)

Eleverna uttrycker att en viktig resurs är att hålla sig uppdaterad om omvärlden. De visar på en förståelse för att tiden kan påverka andras och deras egna värderingar. Nyhetsvärdet, det vill säga att nyhetens värde är av större vikt idag än imorgon (Hernwall & Söderberg, 2019), är någonting de visar anspråk på.

"Man kan kolla lite vad som händer varje dag och inte bara kolla vad som händer ibland. Då känns det som att man missar saker som händer i världen. Det är via mobilen jag i alla fall får reda på mycket om vad som händer i världen."

(Tjej, årskurs 9)

För majoriteten elever är det inte antal timmar i sig som är det framträdande synsättet på begreppet tid. Att kunna hålla sig uppdaterad om omvärlden och på sociala medier, dagligen, är det som styr disponeringen av tiden. Återigen visar dem på förståelse för att resurser påverkar varandra. Att bruka mobiltelefonen 3 timmar varannan dag eller obegränsat på helgen utgör båda alternativen fler timmar användning av resursen totalt sett än en timme om dagen, men i avseendet att kunna hålla sig väl uppdaterad är inte antalet timmar värdefullt i sig. Det är en förutsättning att kunna bruka telefonen varje dag för att hålla sig uppdaterad.

Vidare nämns telefonen och internet vara en avgörande resurs för att kunna hantera många andra vardagliga uppgifter, vilket bekräftar tidigare forskning som visar att 98 % av ungdomarna från 11 års ålder idag äger en mobiltelefon och att hela 74 % använder internet på enheten för vardagliga ändamål (Internetstiftelsens, 2017).

Daglig kontakt (subtema)

Eleverna värderar att hålla god kontinuerlig kontakt med familj och vänner, där tid anses vara en viktig kvalitet för resursen, relationens, värde. Vidare uttrycker även eleven att resursen kan antas minska i värde om den ej avsätts tid varje dag:

"För att jag vill kunna snacka i alla fall någonting med folk som t.ex släktingar eller kompisar om man tar varannan dag eller bara på helger kan man inte alls snacka med dem lika ofta och lätt att tappa kontakten då."

(Tjej, årskurs 9)

Citatet ovan kan även argumenteras för att eleven identifierar en risk i situationen, som kan påverka värdet av resursen negativt. I detta fall ser vi att eleven förstår av att en resurs kan påverkas negativt av en annan resurs, i detta fall kan relationen påverkas negativt av tiden som avsätts för vårdandet av den. Återigen framträder familj och relationer som en högt prioriterad resurs hos eleverna.

Den lilla grupp elever som väljer att spara värderar timmar separat som antal timmar och anser det vara mer värdefullt att få mer timmar totalt sett till bruk av resursen, vid senare tillfälle:

"Eftersom att 1h är för lite då kan man till exempel bara se 1 avsnitt av serien."

(Kille, årskurs 8)

4.2.5 Risk

Vi finner två övergripande anledningar till varför eleverna väljer att inte låna ut cykeln. Valet styrs av *resursernas värden och tidigare erfarenheter*.

Resursernas värde (subtema)

Eleverna uttrycker resursernas värden som det centrala i situationen. En cykel anses vara mer värd än ett dataspel:

"Jag gör inte det för att cykeln är nog värd mer än vad spelet är och om Kim skulle tappa bort den eller ta sönder den så skulle det kosta mycket."

(Kille, årskurs 8)

Som kan utläsas från citatet har värdet av resurserna ställda mot varandra ett tydligt fokus. Eleverna gör en riskbedömning där de finner att resursen som riskeras att förloras är mer värdefull än resursen som fås i utbyte för att ta risken. De identifierar även en potentiell konsekvens av ett riskfyllt beteende här, nämligen att det kostar dem om resursen tappas bort eller går sönder. Det visar på att dem förstår att det finns konsekvenser kopplade till risker.

Tidigare erfarenheter (subtema)

En del elever reflekterar inte över resursernas värde, deras argument grundar sig i deras tidigare erfarenheter och tillit. De anser det vara för riskabelt att låna ut cykeln på grund av att vännen är slarvig och att det inte går att lita på vännen.

"Om min kompis har visat ett flertal gånger att det inte går att lita på hen kommer jag inte låna ut något. Känns dumt att vara blåögd och vilja tro att "denna gången kommer hen komma ihåg."

(Tjej, årskurs 9)

Utifrån citatet ovan ser vi att eleven värderar risken utifrån sin bristfälliga tillit för vännen, som en avgörande del i sin riskkalkylering. Eleverna gör här inte någon analys av resursernas värden var för sig eftersom de redan tidigare har erfarenhet av att Kim ej går att lita på. Detta kan kopplas till tidigare forskning av Hernwall och Söderberg (2019) om att barns förståelser dels formas av deras tidigare erfarenheter av fenomenet.

5 Slutsatser och diskussion

I följande avsnitt kommer vi, utifrån studiens frågeställning och problemformulering, sammanställa och koppla de data som samlats in mot tidigare forskning. Detta för att möjliggöra vidare tolkningar, diskussioner och slutsatser med syfte att besvara studiens frågeställning. Avslutningsvis kommer studiens validitet, reliabilitet och generaliserbarhet samt förslag på vidare forskning att framföras.

5.1 Slutsats

Genom den tematiska analysen av frågeformulären har vi kunnat urskilja mer vanligt förekommande och särskilt intressanta motiveringar hos eleverna, som visar på deras förståelse för de privatekonomiska principerna värde, resurs, tid och risk. Forskningens frågeställning kommer nedan att försöka besvaras med stöd av det empiriska underlaget och tidigare forskning. Studien utgörs av ett begränsat underlag på 80 elever och därmed vill vi kunna föra en intressant diskussion kring analysen, snarare än att generalisera den.

Hur förstår barn i årskurs 8-9 privatekonomiska principer i det digitala sammanhang de själva är en del av?

Studiens tematiska analys av undersökningen med eleverna i årskurs 8-9 visar att elevernas resonemang, prioriteringar och kunskaper har en grund i de privatekonomiska principerna värde, resurs, tid och risk. Det är främst med utgångspunkt i egna erfarenheter och sammanhang som eleverna ger uttryck för och förstår dessa principer och i skärningspunkten mellan dem kan eleverna fatta självständiga privatekonomiska beslut.

Eleverna ser värde utifrån två perspektiv, upplevelsen av produkten och alla bakomliggande faktorer som ses tillföra värde till slutprodukt. Detta betraktas som att de självständigt kan identifiera värdet av en resurs och sätta det i ett eget sammanhang där de kan reflektera över pris, vad de är beredda att betala. Den individuella upplevelsen och reflekterandet av värde är en avgörande aspekt för att kunna fatta egna privatekonomiska beslut (Hernwall, Hullgren & Söderberg, 2018), detta tillsammans med att värde relaterat till pris är utgångspunkter för en marknad där individer ska fatta ekonomiska beslut (ibid).

Utifrån elevernas egna erfarenheter och uppfattningar ser vi att en viktig ändlig resurs är familjen, liksom i tidigare forskning av Hernwall och Söderberg (2019) prioriterar barnen långsiktig trygghet

framför omedelbar tillfredsställelse. Eleverna förstår att prioriteringar av resurser påverkar resursernas värde och till viss del använder de riskkalkylering i sina prioriteringar.

En gemensam nämnare i hur tid prioriteras av eleverna är deras starka prioriteringar av andra resurser såsom tid till familj och vänner samt att hålla sig uppdaterad om omvärlden. Återigen är det tydligt att eleverna håller hårt i sin trygghet, familjen och vänner, och disponerar tid för att upprätthålla en god relation till dessa. Eleverna förstår att tid är en ändlig resurs och att tid är en viktig kvalitet som påverkar andra resursers värde. När tiden sätts i perspektiv till och sammanflätas med elevernas andra resurser som de värderar högt blir tid en viktig kvalitet som eleverna väljer att använda snarare än att spara.

Eleverna visar på att de kan identifiera, analysera, värdera och hantera risk utifrån det givna sammanhanget (Stenius, 2019). Hur de angriper dessa fyra steg i processen är individuellt, men har sin utgångspunkt i resursernas värden ställda mot varandra samt tidigare erfarenheter. Vi ser att eleverna i sammanhanget förstår vad risk innebär, vad ett risktagande kan få för konsekvenser, men också vad vinningen, det positiva utfallet, kan antas vara. De flesta motiveringarna tyder på ett kalkylerat risktagande hos ungdomarna och den generella slutsatsen vi drar är att de är medvetna om risk eller åtminstone kapabla att ta hänsyn till risk i sina privatekonomiska beslut.

Vidare visar studien på ett tydligt intresse för ekonomi samtidigt som över hälften av eleverna anser att de lär sig lite om ekonomi i skolan. Varannan person i åldern 22-24 uppger att skolan inte försett dem med tillräckligt god ekonomisk utbildning för att de ska klara sig som vuxna (Sifo Kantar, 2019). Var tredje person inom åldern 18-25 säger sig inte besitta tillräckliga kunskaper för att fatta välgrundade ekonomiska beslut och att 20-30 % i åldern 15-19 uttryckligen vill lära sig mer om privatekonomi (Swedbank, 2018). Med detta som underlag och Skolverkets läroplan över undervisningstimmar för ekonomi i årskurs 7-9 anser vi att det inte ges tillräckligt med timmar i utbildningen för elever i årskurs 8-9 för att möta deras uppenbara intresse. Detta stärks av tidigare forskning som visar att undervisningstiden upplevs vara begränsad i relation till de kunskapskrav som innefattas i hem- och konsumentkunskap, av lärarna (Skolinspektionen, 2019). En otillräcklig utbildning av ekonomi kan påverka barnen senare i livet så att de fattar privatekonomiska beslut på mindre goda grunder då individer som saknar grundläggande ekonomiska kunskaper och färdigheter fattar sämre privatekonomiska beslut (Finansinspektionen, 2018). Vidare konsekvenser som detta kan ge är att personer mellan 20-30 förblir en överrepresenterad grupp i samhället som har svårt att betala oförutsedda skulder och ofta skuldsätter sig hos kronofogden (Dässman & Yakoub, 2014).

Den lätta tillgängligheten till sms-lån sägs vara den största bidragande faktorn till varför unga vuxna skuldsätter sig (Dässman och Yakoub, 2014). Med tanke på hur flitigt barn redan i tidig ålder interagerar med mobiltelefonen och dess funktioner kan detta utgöra en tänkbar risk för att dem, i kombination med en bristfällig ekonomiundervisning i skolan, senare i livet skuldsätter sig via

exempelvis sms-lån. Skuldsättning är någonting som inte bara påverkar individen ur ett ekonomiskt perspektiv utan som dessutom kan ge skador på ett fysiskt plan såsom ångest, känslor av hopplöshet, sömnlöshet med mera (Brown, 2010). Skolverket belyser skolans ansvar i att främja elevernas lärande så att de förbereds att leva och verka i samhället (Skolverket, 2019), denna mening delar vi också. Skolan bör ta ett ansvar i att elever förses med mer utbildning inom ekonomi och se till att endast behöriga lärare och inte olegitimerade får undervisa inom ämnet.

Flera elever uttrycker att de kontinuerligt behöver mobiltelefonen för att upprätthålla kontakter med vänner och familj samt hålla sig uppdaterade om omvärlden. Eleverna har således inte bara en funktionell, utan även en social anknytning till mobiltelefonen. Mobiltelefonen speglar mycket av vardagen för en elev i årskurs 8-9 idag, samtidens mobiltelefoner är så pass utvecklade att de används till mer än bara samtal och meddelanden. Från motiveringarna finner vi att barnen använder mobilen till sociala medier, läsa nyheter, spela spel, ta bilder, plugga med mera. 98 % av ungdomar från 11 års ålder äger en mobiltelefon och hela 74 % använder internet på enheten dagligen (Internetstiftelsen, 2017). Det råder för oss ingen tvekan om att barnen är en del av ett digitalt sammanhang där de redan i tidig ålder använder sig av digitala verktyg. Det digitala är en stor del av deras vardag och identitet.

5.2 Studiens begränsningar

Fenomenet denna studie undersöker är mångfacetterat och en kvalitativ metod genom exempelvis workshops och/eller fokusgruppsintervjuer hade kunna ge en bredare och djupare bild av barnens förståelser och hantering av de privatekonomiska principerna som studien lyfter. Denna studie har som tidigare nämnt stött på begränsningar i form av fysisk interaktion med respondenter på grund av covid-19 som påverkat valet av metod. I de bästa av världar hade vi gärna haft en kombination av både kvantitativ data från frågeformulär och intervjuer eller workshops som hade kunnat generera en större mängd och mer detaljrik kvalitativa data. Begränsningar i studiens omfattning som sådan har gjort att vi fått utgå från ett så stort deltagande som varit möjligt att tillgå. Ett större antal respondenter än 80 elever hade genererat större möjligheter till jämförbarhet. Att använda tematisk innehållsanalys som analysmetod medför vissa begränsningar. Metoden ger oss inte medel för tolkning och förståelse av språket utan vi kan endast läsa vad som sägs i empirin (Braun & Clarke, 2006). Dock har vi tagit avstamp i forskning för att skapa oss en förförståelse och en grund att stå på i våra tolkningar.

5.2.1 Validitet, reliabilitet och generalisering

Validiteten för studien styrks av att frågeställningen har besvarats och att vi har ett relativt högt antal svarande respondenter som uppfattat att frågorna varit relevanta. Några få frågor i frågeformuläret är inte besvarade vilket indikerar att dessa antingen varit otydliga och/eller ej uppfattats som relevanta.

Olika uppfattningar om en frågas betydelse indikerar på att frågan inte mäter vad den avser att mäta, vilket betyder att det svar som frågan genererar har låg validitet (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2016). För att öka studiens validitet har vårt studiespecifika frågeformulär granskats av projektets handledare för återkoppling. Dessutom kan en kombination av deduktiv och induktiv tematisk analys motiveras stärka validiteten i studien (Clarke & Braun, 2006). Om studien hade tillgång till mer tid, hade dels pilottest kunnat genomföras, testa frågeformuläret för en del av målpopulation, face validity, och omformulera frågorna. Vid en kompletterande metod, t.ex. genom fokusgruppsintervjuer, hade vi kunnat få en ökad förståelse och mer berikad bild av fenomenet.

Reliabiliteten för studien stärks av att liknande resultat har påvisats i en liknande studie av Hernwall, Hullgren och Söderberg (2018) samt Hernwall och Söderberg (2019). Frågeformulärets scenarier i denna studie har inspirerats av forskarna ovan. För de öppna svarsalternativen och för den tematiska analysen är inte reliabiliteten lika hög då analysen föregås av tolkning. Dels är tolkningsprocessen påverkad av författarnas kunskap och förförståelse. Dels är en individs egna förståelse och reflekterande individuella och varierar från individ till individ. Med detta sagt kan vi ej uttala oss om ifall någon som utför samma studie som denna skulle få samma svar och resultat. Vidare har resultat endast analyserats på gruppnivå vilket inte påvisar skillnader mellan exempelvis kön eller årskurs, vilket kunde givit mer information om skillnader mellan respondenterna. De deltagande kan endast ge oss en inblick i hur elever i årskurs 8-9 förstår de privatekonomiska principerna, däremot kan deras kunskaper ej tala för hur samtliga högstadiel elever i svenska skolor förstår dem.

Det är svårt att generalisera studiens resultat då antalet respondenter utgör en lite grupp av alla årskurs 8-9 i Sverige. Trots det har vi fått liknande resultat som Hernwall, Hullgren och Söderberg (2018) som i sin studie undersökte årskurs 3-6 inom samma område. Detta kan betyda att redan i tidig ålder ter sig syn på värde, resurs och tid på liknande sätt för barn och att det digitala är det normala sammanhanget för barnet. Det är vidare svårt att generalisera resultatet och uttala sig om hela populationen när många respondenter inte förstår frågan som ställs (Hjerm, Lindgren & Nilsson, 2016). Detta var något som framkom i scenariot som behandlade *värde*, även om denna andelen var relativt låg och utgjorde ca 8 % av de 80 svarande eleverna. Generalisering försvåras även i det avseendet att det inte fanns möjlighet att genomföra en bortfallsanalys och därför ej kunnat uttala oss om ifall de ungdomar som svarat kan representera den grupp som ej svarat på frågeformulären. I och med att vi ej kunnat kontrollera hur många som deltog och hur många som valde att inte delta av samtliga som fått frågeformuläret skickat till sig, har vi ej kunnat mäta hur lika dessa grupper är varandra.

5.2.2 Förslag på vidare forskning

Ett förslag på vidare forskning är att studera hur lärarna ser på utbildningen och pedagogiken av ekonomi för elever i årskurs 8-9 då majoriteten av barnen upplever att dem lär sig lite om ekonomi i skolan. Sådana resultat skulle kunna användas i utformningen av ekonomiundervisningen, för att bemöta elevernas stora intresse av ämnet. En eventuell utveckling av läroplanen för hem- och konsumentkunskap i årskurs 7-9 skulle kunna ta avstamp i resultat från studier som denna för att även inkludera elevernas perspektiv av undervisningen. Skolans förmåga att lära ut ekonomi är ett viktigt forskningsområde och förbättringsområde i framtiden, inte minst för att dagens unga vuxna är de mest skuldsatta i samhället. Vidare skulle denna studies resultat kunna användas för att göra liknande forskning för att se om detta är ett mönster som följer fler ämnen än hem- och konsumentkunskap. Förslag på en frågeställningar att studera i vidare forskning hade kunnat vara:

- *Vilka utvecklingsområden finns det för undervisningen av privatekonomi i skolan?*
- *Vilka möjligheter och utmaningar finns det med att utveckla undervisningen av privatekonomi för högstadiel elever?*

Referenser

- Almenberg, J. (2011). *Räknefärdighet och finansiell förmåga*. Ekonomisk Debatt, 39 (5).
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology. Qualitative Research in Psychology*.
- Brown, A. (2010). *Growing up financially literate: a life long curriculum*. Länk: https://digitalcommons.wku.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1231&context=stu_hon_theses [Hämtad 2020-03-10]
- Bryman, Alan. (2001). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.
- Dagens Industri. (2019). *Ungas kunskap om ekonomi "skrämmande låg"*. Länk: <https://www.di.se/nyheter/ungas-kunskap-om-ekonomi-skrämmande-lag/>. [Hämtad 2020-02-08]
- Dagens Nyheter. (2019). *Låga ekonomikunskaper bland svenska ungdomar*. Länk: <https://www.dn.se/ekonomi/laga-ekonomikunskaper-bland-svenska-ungdomar/?forceScript=1&variantType=large> [Hämtad 2020-03-07]
- Denscombe, M. (2014). *The Good Research Guide – for small-scale social research projects*. (Upplaga 5) McGraw-Hill Education.
- Djurfeldt, G., Larsson, R. & Stjärnhagen, O. (2003). *Statistisk verktygslåda – samhällsvetenskapliga orsaksanalys med kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.
- Ekman, W, T. (2018). *Hushållens finansiella förmåga*. Finansinspektionen. Länk: https://www.fi.se/contentassets/d89be8c474f34745a071a75dae283d59/pm_hushallenformaga_20180305.pdf [Hämtad 2020-03-07]

Fenua, G. & Luigi Pa, P. (2015). *An Analysis of Features and Tendencies in Mobile Banking Apps*.
Procedia Computer Science

Hagberg, J., Jonsson, A., Egelz-Zanden, N. & Lammgård, C. (2016). *Handelns digitalisering: Undran inför framtidens affärer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Hernwall, P. (2013), Barn som medforskare - ökat medvetande genom deltagande. I: K. Helander (red.), *"Nu vill jag prata!"*. *Barns röster i barnkulturen*. Centrum för barnkulturforskning vid Stockholms universitet, Stockholms universitets förlag. 46: 151- 169.

Hernwall, P., Hullgren, M., & Söderberg, I.-L. (2017). *Barn och digital ekonomi*. Stockholm: KTH. Länk: http://sparbanksakademin.se/wp/wp-content/uploads/2012/11/RapportKTH_BODE_20171.pdf. [Hämtad 2020-02-05]

Hernwall, P., Hullgren, M., & Söderberg, I.-L. (2018). *Barns utvecklade förståelse av ekonomi*. Stockholm: KTH. Länk: https://barnochekonomi.blogs.dsv.su.se/files/2018/05/Slutrapport_Barn-och-ekonomi_2018.pdf [Hämtad 2020-03-10]

Hernwall, P. & Söderberg, I.-L. (2019). *Elevers förståelse av grundläggande privatekonomiska principer - implikationer för undervisning i HKK*. Stockholm: KTH. Länk: https://forskul.se/wp-content/uploads/2019/06/ForskUL_vol_7_nr_2_s_111-136.pdf [Hämtad 2020-06-12]

Hjerm, M., Lindgren, S. & Nilsson, M. (2016). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. (Upplaga 2). Polen: Tryck Dimograf

Institutionen för data- och systemvetenskap. (2020). *Teknikstött lärande*. Länk: <https://dsv.su.se/forskning/teknikst%C3%B6tt-l%C3%A4rande> [Hämtad 2020-06-15]

Internetstiftelsen. (2017). *Barn och internet*. Länk: <https://svenskarnaochinternet.se/rapporter/svenskarna-och-internet-2017/barn-och-internet/> [Hämtad 2020-03-10]

James, A. & A. Prout (1997). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London, Falmer press.

Johannesson P. & Perjons E. (2014). *An Introduction to Design Science*. Schweiz: Springer International Publishing. Länk: <https://www.springer.com/gp/book/9783319106311> [Hämtad 2020-02-06]

Källström, Å. & Andersson Bruck, K. (2017). *Etiska reflektioner i forskning med barn*. Förlag: Gleerups Utbildning AB

Langemar, P. (2008). *Kvalitativ forskningsmetod i psykologi: Att låta en värld öppna sig*. Stockholm: Liber

Nordea. (2019). *Banktjänster för barn*. Länk: <https://www.nordea.fi/sv/privat/vara-tjanster/konton-betalningar/banktjanster-for-barn.html>. [Hämtad 2020-02-08]

Omni Ekonomi. (2019). *Sifo: Bara en av fem unga redo att klara ekonomin*. Länk: <https://omniekonomi.se/sifo-bara-en-av-fem-unga-redo-att-klara-ekonomin/a/e8XbQ9> [Hämtad 2020-03-07]

Porter, M.E. (2004). *Competitive advantage: creating and sustaining superior performance*. Förlag: FREE PRESS, New York.

Regjeringen. (2014). *Digitalisering i offentlig sektor*. Länk: <https://www.regjeringen.no/no/tema/statlig-forvaltning/ikt-politikk/digitaliseringen-i-offentlig-sektor/id2340245/>. [Hämtad 2020-02-05]

Skolinspektionen. (2019). *Hem- och konsumentkunskap i årskurs 7-9*. Länk: <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/publikationssok/granskningsrapporter/kvalitetsgranskning>

[gar/2019/hem--och-konsumentkunskap-ak-7-9/hem-och-konsumentkunskap-i-ak-7-9.pdf](#) [Hämtad 2020-06-15]

Semcon. (2020). *Vad är digitalisering?*. Länk: <https://semcon.com/sv/vad-vi-gor/smart-products/vad-ar-digitalisering/>. [Hämtad 2020-02-05]

Sherraden, M. S., Johnson, L., Guo, B. & Elliott III, W. (2011), "*Financial Capability in Children: Effects of Participation in a School-Based Financial Education and Savings Program*", *Journal of Family and Economic Issues*, Vol. 32, Iss 3 pp. 385–399.

Skolverket. (2019). *Barndomens förändrade villkor*. Länk: <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a658f61/1553963471693/pdf2475.pdf>. [Hämtad 2020-02-09]

Skolverket. (2018). *Digitaliseringen i skolan - möjligheter och utmaningar*. Länk: <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65d438/1553968018488/pdf3971.pdf>. [Hämtad 2020-02-09]

Skolverket. (2019). *Kursplan - Hem och konsumentkunskap (Grundskolan)*. Länk: <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=1530314731%2Fcompulsoryew%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGGRGRHKK01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa219f>. [Hämtad 2020-02-09]

Skolverket. (2019). *Så arbetar vi med skolväsendets digitalisering*. Länk: <https://www.skolverket.se/om-oss/var-verksamhet/skolverkets-prioriterade-omraden/digitalisering/sa-arbetar-vi-med-skolvaseandets-digitalisering>. [Hämtad 2020-02-09]

SO-rummet. (2019). *Ekonomisk historia*. Länk: <https://www.sorummet.se/kategorier/historia/historiska-teman/ekonomisk-historia>. [Hämtad 2020-02-08]

Stenius, A. (2019). *Ekonomisk kontroll och riskhantering i ideella föreningar*. Yrkeshögskolan Arcada. Länk <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/171481/Amanda%20Stenius%2c%20Examensarbete.pdf?sequence=2&isAllowed=y> [Hämtad 2020-05-26]

Swedbank. (2018). *Stort behov av mer kunskap i privatekonomi bland unga*. Länk: <https://news.cision.com/se/swedbank/r/stort-behov-av-mer-kunskap-i-privatekonomi-bland-unga,c2470363> [Hämtad 2020-03-07]

Trost, Jan. (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Wikipedia. (2017). *Digitala verktyg*. Länk: https://sv.wikipedia.org/wiki/Digitala_verktyg. [Hämtad 2020-02-05]

Wikipedia. (2020). *Ekonomi*. Länk: <https://sv.wikipedia.org/wiki/Ekonomi> [Hämtad 2020-02-05]

Wikipedia. (2013). *Värde (ekonomi)*. Länk: [https://sv.wikipedia.org/wiki/V%C3%A4rde_\(ekonomi\)](https://sv.wikipedia.org/wiki/V%C3%A4rde_(ekonomi)) [Hämtad 2020-05-21]

Yakoub, C. & Dässman, S. (2014). *Unga vuxnas skuldsatthet*. Mälardalens Högskola. Länk: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:714621/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad 2020-03-10]

Bilaga A – Frågeformuläret

Barn och digital ekonomi



Denna enkät är en del av vår, Fannys och Albins, kandidatuppsats på Data- och systemvetenskapliga institutionen av Stockholms Universitet där vi studerar högstadielärover och vardagsekonomi. I detta frågeformulär får du svara på några frågor som vissa är alternativfrågor och andra är öppna frågor där du får utveckla svaret.

Det är helt frivilligt att delta i studien, men eftersom att dina tankar och åsikter är av stort värde för vår forskning så skulle vi vara otroligt tacksamma om du väljer att besvara denna enkät.

Alla dina svar kommer att hanteras enligt regelverket GDPR och endast vi som utför studien kommer ha tillgång till ditt svar. Du kommer att vara anonym i studien. Har du några frågor eller önskningsar kan du kontakta oss via mejl.

Vänligen,
Albin Golalic, student på Stockholms Universitet - albin.golalic@plivit-trade.com
Fanny Tengvall, student på Stockholms Universitet - fannytengvall@gmail.com

Accepterar du villkoren för deltagande? *

- Ja
- Nej

Detta avsnitt består av grundläggande kryssalternativ

Kön *

- Tjej
- Kille
- Annat / Vill ej svara

Vilken årskurs går du i? *

- Årskurs 7
- Årskurs 8
- Årskurs 9

Var bor du? *

- Lidingö
- Västervik
- Södertälje
- Stockholm
- Huddinge
- Annat ...

Får du någon typ av veckopeng eller månadspeng? *

- Ja, veckopeng.
- Ja, månadspeng.
- Nej, jag får ingen.
- Övrigt

Var lär du dig mest om ekonomi? *

	Inte alls	Lite	Mycket
I skolan	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Av kompisar	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hemma	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Nätet	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Böcker	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Annat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Är du intresserad av ekonomi? *

	1	2	3	4	5	
Inte alls	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	Mycket

Scenario 1

Dina föräldrar tycker att du använder mobilen på tok för mycket och ger dig följande alternativ att välja mellan angående din mobilanvändning. Vilket alternativ väljer du?

- Använda mobilen 1h varje
- Använda mobilen 3h varannan dag
- Använda mobilen hur mycket du vill, men bara på helgen

Berätta varför du väljer det alternativet. *

Lång svarstext

Scenario 2

Du är på väg hem. Du inser att du endast har 3 % batteri på din mobil. Du har lovat att skicka ett meddelande till en förälder så fort du börjat gå hemåt. Du tar upp mobilen för att skicka ditt meddelande och får då upp en notis att en produkt som du länge velat ha är på rea och den rean löper ut om 3 minuter. Ditt batteri räcker endast till ett av alternativen, vilket väljer du?

- Att skicka ett SMS till en förälder
- Beställa produkten

Berätta varför du valde det alternativet. *

Lång svarstext

Scenario 3

Du har köpt en ny cykel och är väldigt rädd om den. Din kompis Kim vill låna din cykel över helgen. I utbyte säger Kim att du kan få låna ett datorspel som du länge velat testa. Men Kim är slarvig och tappar ofta bort saker. Lånar du ut cykeln till Kim eller inte?

- Ja det gör jag
- Nej det gör jag inte

Motivera gärna varför du valde det alternativet. *

Lång svarstext

3 olika produkter och dess kostnader

Ett halvårs abonnemang av Spotify Premium kostar ungefär 400kr. Varför tror du att det kostar 400kr? Vad är det egentligen du betalar 400kr för?

Lång svarstext

Två biobiljetter i 3D kostar ungefär 400kr. Varför tror du att det kostar 400kr? Vad är det egentligen som du betalar 400kr för?

Lång svarstext

Ett par hörlurar kostar ungefär 400kr. Varför tror du att det kostar 400kr? Vad är det egentligen som du betalar 400kr för?

Lång svarstext

Tack för din medverkan!

För övriga frågor så kan du nå oss på:
Albin Golalic - albin.golalic@plivit-trade.com
Fanny Tengvall - fannytengvall@gmail.com